

Bidrag til nogle jydsk hovedgårdes historie i nyere Tid (1660—ca. 1850).

Ved S. Nygård.

IV. Kærgårdsholm¹⁾.

Forrige Skivehus amt, der bestod af Sallinglands fire små herreder, var fra naturens side ikke udrustet særlig tillokkende; jorderne var ikke af de mest frugtbare, skove var der næsten ingen af og fiskerige søer og åer fandtes ikke i stort antal. Dog rejste der sig tidligt i denne del af landet ikke få anselige herregårde, hvor mænd af landets mægtigste slægter sad tilhuse, værnede af tykke mure, omgivne af volde og grave. Krabbesholm, Østergård og navnlig det i de senere år så ofte omtalte Spøttrup står endnu som synlige minder om hine tider, men på de fleste af gårdene er der kun ringe rester tilbage af fordums herlighed; tidens tand har gnavet, menneskehånd har splittet jorderne og nedrevet bygningerne, så at der mange steder næsten kun er minder tilbage.

Blandt denne landsdels største og anseligste gårde måtte tidligere nævnes Kærgårdsholm, der lå i Håsum sogn, Rødning herred, tæt nede ved den af småsøer og

¹⁾ Denne fremstilling af Kærgårdsholms nyere historie er affattet for 5—6 år siden, da jeg var bosat i Viborg, hvilket det til forståelse af nogle af noterne er nødvendigt at have in mente.

moser dannede grænse mod Ginding herred i Bøvling amt. Så langt, dens historie går tilbage, havde den været i hænderne på mænd, der hørte til højadelen: Høeg, Krabbe, Lykke, Ulfstand, og i adelsvældens sidste dage ejedes den af rigsråden Mogens Høeg, der døde året efter enevældens indførelse. Endnu i tre decennier holdt den gamle adel fast ved den, derefter ejedes den i omtrent dobbelt så lang tid af nybagte adelsfolk, så gik den over på borgerlige hænder, og snart efter begynder forfaldstiden; af den hele herlighed er der nu kun en almindelig bondegård tilbage.

Af Mogens Høegs børn opnåede kun to den voksne alder, nemlig de to døtre Anne Margrete og Lisbet¹⁾. Af disse var den førstnævnte dog død allerede 1650 efter et par år at have levet i ægteskab med Korfits Ulfeld til Matstrup; den anden overlevede derimod sin fader og var nogle år før hans død blevet gift med Ejler Holck, der senere blev friherre af Holckenhavn. Arven efter Mogens Høeg måtte derfor tilfalde hans enke Kristense Jakobsdatter Rosenkrantz til Arreskov, hans sidstnævnte datter og hendes søstersøn, den lille Jakob Korfitsen Ulfeld, der var en dreng på 12 år; men vi ved intet bestemt om, hvordan de delte arven imellem sig. Dog synes det utvivlsomt, at enken ingen part har fået i Kærgårdsholm, men at denne er blevet delt lige mellem de andre arvinger. Dette synes at fremgå af de to — iøvrigt begge udaterede — jordebøger over gården, der indsendtes i anledning af Frederik den tredjes matrikelværker²⁾. Den ene af disse, der er betegnet som nr. 10, uden underskrift og uden at godset er opsummeret, oplyser, at gården i søskendeskifte var takseret til 43 tdr.

¹⁾ Danmarks Adels Aarbog 1885, s. 42—43.

²⁾ Oplysninger om disse jordebøger er mig velvilligst meddelt af rigsarkivets 2. afdeling.

hartkorn, og at under den var lagt Vellumgårds 17 tdr. htk., så at den ialt blev 60 tdr. Den angiver udsæden til 13 tdr. rug, 10 tdr. byg og 24 tdr. havre, oplyser, at der af enghø kunde avles 62 læs og at der til gården hørte 2 søer, hvori intet fiskedes. Bøndergodset lå meget spredt, men hovedmassen lå dog i de nærmeste sogne, Håsum, Volling, Balling, Brøndum og Hvidbjærg. — Den anden jordebog, der betegnes nr. 55, omfatter i det væsentlige det samme gods som nr. 10, dog med nogle afvigelser. For os har den den særlige interesse, at den udtrykkelig anfører, at Jakob Ulfeld, hvis fader har underskrevet den, ejede halvparten af hovedgården (30 tdr. htk.) og godset, som beløb sig til 271½ td. htk., samt at han i fæste havde nogle tiender, der beløb sig til 61 tdr. htk.

Vi ved altså bestemt, at Jakob Ulfeld kort efter Mogens Høegs død er blevet ejer af halvparten af hovedgården, og det ligger da nær at antage, at hans ovennævnte moster har fået den anden halvpart. Denne formodning bestyrkes ved, at Håsum sogns kirkekorntiende 1661 blev bortfæstet til Jakob Ulfeld og fru Lisbet Høeg ¹⁾, men efter hendes død 1672 må antagelig hendes arvinger have solgt hendes part i gården, for 1674 blev hendes part af tienden fæstet til Niels Nielsen i Torp på menige sognemænds vegne ²⁾. Havde Ejler Holck på sine børns vegne beholdt en part i hovedgården, var denne tiendepart næppe blevet bortfæstet til andre. Det ligger nær at formode, at Jakob Ulfeld har udkøbt sine medarvinger, men derom vides dog intet; sikkert er det derimod, at han i Christian den femtes matrikel anføres

¹⁾ Viborg bispearkiv, stiftsbog over kirkerne 1678—81, fol. 206.

²⁾ Smst.

som ejer af hele gården, der nu blev sat til hartkorn 43—5—2—»—¹⁾).

Jakob Ulfeld var en dårlig husholder, som, skønt han gennem sin moder arvede betydeligt gods og desuden en del rede penge, alle sine dage sad i små omstændigheder. Foruden Kærgårdsholm ejede han Væbnersholm i Tyrsting herred, en mindre hovedgård på 20 tdr. htk., som hans fader 1670 havde tilskødet ham tilligemed en hel del gods som vederlag for hans mødrearv, der var Hostrup gård og gods i Salling ²⁾). Samtidig havde faderen udstedt en obligation til ham på 4000 rdlr. in spec., som han havde fået i arv efter Mogens Høeg, og som skulde tilbagebetales sønnen Jakob i flere terminer »når gud sender hannem her i landet igen af fremmede lande« ³⁾). Han tumlede sig altså på denne tid i udlandet, og måske var han der endnu 1677, da faderen på hans vegne udstedte en obligation på 400 rdlr. til hr. Jens Wandel i Uldum ⁴⁾). I denne obligation kaldes Jakob Ulfeld dog ritmester under det Bülowiske regiment, så det kan jo tænkes, at han har været med i den skånske krig.

¹⁾ Dette fremkom således: Ager, eng og uddrift 40—4—1—2—, Vellum mølle af sin avl »—4—1—1—, af malingen 1—»—2—»—, Markhuset »—3—1—»—, Hans smeds bol i Vellum 1—1—»—»—.

Det kan iøvrigt her tilføjes, at det i ovennævnte stiftsbog siges, at Håsum kirke havde landgilden af en gård i Håsum, og der bemærkes: »Herligheden til velb. Jakob Ulfeld og landsdommer Peder Lassen til Kærgårdsholm«. Skulde P. L. virkelig en tid have været medejer af gården? Det lyder temmelig utroligt. — Ifølge Jydske Samlinger VII s. 26 skal Jens Lassen 1681 have ejet Kærgårdsholm og i et ekstraskattemandtalt (i rentekammerarkivet) angives 1673 gården at tilhøre landsdommer Jens Lassen og Jak. Ulfeld. Lassenerne må altså dog på en eller anden måde have været knyttet til den.

²⁾ Vib. ldt. kopier af protokollerede breve 1670 ^{23/11} nr. 36.

³⁾ Smst. nr. 3.

⁴⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XVII. 96.

Nogle år efter giftede han sig med sin faders kusine jomfru Kristense Daa, der var en datter af rentemester Oluf Daa til Holmegård; på grund af det nære slægtskab kunde denne forbindelse kun komme istand med kongelig bevilling, og den fik de 13. oktober 1681 mod at give 100 rdlr. til Christianshavns kirkes opbyggelse ¹⁾. Det blev et i bund og grund ulykkeligt ægteskab; indledet med økonomiske bekymringer, endte det med vold og blodsudgydelse.

Om Jakob Ulfeld nogensinde er kommet i besiddelse af de 4000 rdlr., han havde arvet efter sin morfader, er vist mere end tvivlsomt, da hans fader var i høj grad forgældet og endte sit liv i stor fattigdom, men har han fået dem, er de i hvert fald svundne bort som dug for sol, for næppe har han fæstet bo, før han måtte til at låne sig frem. I begyndelsen af 1683 fik han af borgmestre og råd i Viborg et lån på 500 sldlr. af de fattiges penge, hvorfor han pantsatte halvdelen af Kærgårdsholm, længere hen på året lånte han 500 rdlr. af ovennævnte hr. Jens Wandel og pantsatte derfor gods i Nørvang herred ²⁾, og det følgende år gik ikke til ende uden økonomiske bekymringer. På skiftet efter Jakob Lindenov og fru Kristense Brahe, hvilken sidste var Kristense Daas moster, var det tilfaldet hende at betale 1000 rdlr., hvilket endnu ikke var sket 1684, tolv år efter ovennævnte ægtepars død. Hans Knudsen i København indmanede da nu Jakob Ulfeld til som Kristense Daas mand »at holde indmaning her udi København i Markus Gledes hus på Købmagergade«, »og at han der udi maning forbliver indtil og så længe at han betaler kapital, rente, rentesrente med al forårsagede omkostning og i så måde samme ob-

¹⁾ Jyske Reg. XVII. 114.

²⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXI. 191. 277.

ligation skadesløs indfrier«¹⁾. Da denne indmaning blev forkyndt på Våbensholm, var debitor ikke hjemme, og til København kom han næppe, før han har sikkert ingen lyst følt til at få stuearrest, men to år senere måtte han dog finde sig i en arrest af værre karakter. Han var blevet anklaget for mishandling af sin hustru og foreløbig sat fast, mens han ventede på dommen. Fattig som han var, måtte han også, mens han sad der, låne sig frem. Fra »Skanderborg slot i min arrest« udstedte han nemlig i september 1686 et pantebrev til Kristen Mikkelsen Haunstrup i Ry for 200 rdlr. »som han mig efter venlig begæring udi min nød og trang udi min arrest til min og min kære hustrus højnødvendige udgifter godvilligen lånt og medforstrakt haver«. Da han udfærdigede det fra arresten, måtte hans hustru medunderskrive som selvskyldner²⁾.

Et par måneder efter — den 10. november — faldt højesteretsdommen. For at have handlet tyrannisk og ukristeligt imod sin ægtehustru, idet han med en bøsse havde skudt på hende og »meget ilde såret« hende, blev han dømt til for »slig udædisk gerning« så længe at blive i fængsel, indtil »lejligheden sig begiver«, at han til Indien kan forskikkes, hvor han bør at forblive og aldrig mere at komme udi hans kgl. majestæts riger og lande under sit livs fortabelse. Delinkventen indgav dog straks ansøgning om med første skib at blive sendt til Holland for at gaa i venetiansk eller anden fremmed tjeneste, og det blev ham 30. november bevilget. Der skulde tages »en stærk revers« af ham, at han aldrig vilde under sit livs og sin æres fortabelse tjæne imod kongen eller vende tilbage til hans riger og lande uden

¹⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXI. 483.

²⁾ Smst. XXIII. 149.

sær allernådigst tilladelse. Iøvrigt blev der tilstået ham 300 rdlr. af hans boeslod til rejsepenge, efter at procesens omkostninger var betalte med 80 rdlr ¹⁾).

Midt i december udgik der så ordre til byfogden i København om at modtage Jakob Ulfeld i stadens arresthus til forvaring, indtil han kunde »vorde forskikket« til Holland ²⁾, og der synes han at have siddet i længere tid, da det antagelig var på vej til sit bestemmelsessted han 8. april 1687 fra Helsingør udstedte en fuldmagt for sin hustru, hvorefter hun i samme og følgende år solgte lidt gods ³⁾. Hans udlændighed blev dog ikke af lang varighed. Hans hustru skal være gået i forbøn for ham ⁴⁾, og allerede i juli 1688 træffer vi ham i Lybæk — antagelig på hjemrejsen — hvorfra han — måske som et slags sonoffer til hustruen — udstedte gavebrev til sin »søster« Johanne Katrine Daa, hvorefter hun på livstid skulde have gården Elkær i Alstrup sogn, Gislum herred, men allerede næste år blev den ved skiftet efter ham for gæld udlagt til hr. Niels Jørgensen [Kattrup] i Ring ⁵⁾.

Alt tyder dog på, at han er vendt hjem uden at have indhentet kongens tilladelse dertil, og det passede vel også bedst med hans voldsomme karakter. Den 31. juli 1688 indberettede nemlig generalmajor Levetzow til overkrigssekretæren, at han havde fået ordre til at lade Jakob Ulfeld indfange. Levetzow havde kommunikeret ordren til rytterobersterne, da Ulfeld færdedes »frei und

¹⁾ Disse oplysninger samt uddrag af højesteretsdommen er mig velvilligst meddelte af rigsarkivets 2. afdeling.

²⁾ Københavns Diplomatarium VII. 155.

³⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXIV. 57. 138.

⁴⁾ Kvartalskriftet Orion II. 40, hvor der gives en temmelig upålidelig fremstilling af Jakob Ulfelds forhold.

⁵⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXIV. 302, XXV. 291. — Johanne Katrine Daa var utvivlsomt Kristense Daas kusine (Danmarks Adels Aarbog 1890 s. 178).

dreist« og var forsynet med geværer og tjænere. Så gik der en måned, men den 28. august s. å. kom der atter en indberetning fra generalmajoren, og den gik ud på, at kornet Simson af ritmester Lübbersdorffs kompagni på forlangende af stiftamtmand Skeel var blevet beordret ud for at arrestere ritmester Ulfeld. Kornetten fangede hans »knecht« og erfoer af ham, hvor Ulfeld havde opholdt sig den foregående nat, hvorpå kornetten lod vedkommende gård omringe. Da Simson spurgte bonden, hvor Ulfeld var, vilde han ikke give besked. Kornetten bemægtigede sig da Ulfelds hest, hvilket foranledigede ejeren til at styrte frem af et skur, råbende: »Du H[unds-vot?], laß mein Pferd stehen, oder ich schieße Dich überm Haufen«. Kornetten slap da hesten og greb til pistolen sigende: »Mons. Ulfeld! gebe Euch mit gutem gefangen«, hvortil denne svarede: »Du Hundt, vor dir und vor keinem in Dennemarck« og sprang mod porten, som dog var besat med en rytter. For at hjælpe Ulfeld bort, førte bonden nu en hest hen til en bagdør, men da denne også var besat, slog Ulfeld med sin flint an mod den derstående rytter, men blev i det samme skudt af en anden rytter, der stod bagved. Han levede endnu i 3 timer. — Levetzow vilde dog ikke indestå for at denne beretning, der skrev sig fra ritmester Lübbersdorff, var ganske korrekt, da der nu verserede andre relationer ¹⁾.

Dermed var Jakob Ulfelds saga ude. Han efterlod et forgældet bo, en del af hans gods udlagdes til kreditorerne, hovedgården Våbensholm m. m., som hans hustru 1687 havde bortforpagtet til Klavs Lyderik Jørgensen på

¹⁾ De to indberetninger fra Levetzow har oberstløjtnant Hirsch fremsøgt og velvilligst meddelt mig uddrag af. Iøvrigt kan også henvises til Farstrup og Axelsens dagbog side 102, hvor der gives en fremstilling, som vel er meget kortfattet, men indeholder nogle oplysninger, som ikke forekommer i de officielle aktstykker.

6 år for 200 rdlr. årlig, tilfaldt kongen ¹⁾, men Kærgårdsholm beholdt enken. Gården var ved den tid bortforpagtet til den bekendte apoteker i Viborg, senere ejer af Palstrup Daniel Friedenreich og forpagtedes kort tid efter til en vis Palle Kristensen ²⁾, der forhen havde været foged på Krabbesholm ved Skive.

Kristense Daa, der ingen børn havde med sin første mand, hensad ikke længe i enkestand, for allerede før marts 1690 var hun blevet gift med Mogens Jørgensen Kaas (sparre), hvis økonomiske forhold var lige så kummerlige som hans hustrus. Hvor småt det stod til fremgår af, at hun 1691 ved Salling herreds ting dømtes til at betale en otte år gammel obligation på 60 rdlr. til Thomas Svane i Viborg »for gode nøjagtige varer, som jeg til min fornødenhed bekommet haver« ³⁾. Alligevel tænkte Mogens Kaas på at få sin hovedgård kompletteret — bragt op til at have 200 tdr. htk. bøndergods — for han fik 12. septbr. 1691 af kongen tilstået 2 års »dilation« dertil ⁴⁾, og at han virkelig nærrede forhåbninger om at nå dette mål, tør man slutte af, at han allerede året før havde gjort et lille skridt i den retning ved af Aksel Mogensen Sehested til Tim at købe lidt gods i Ramsing og Lem sogne ⁵⁾, men videre er han næppe kommet, for det næste år måtte han slå ind på en ganske anden bane, idet han for et lån på 1100 rdlr. måtte pantsætte hovedgården, og for et andet paa 350 rdlr. omtrent 30 tdr. htk. af det tilliggende gods ⁶⁾. Bægge lånene fik han hos

¹⁾ Rentekammerarkivet, orig. kgl. resolution ²⁵/₂ 1693.

²⁾ Salling herreders justitsprotokol ¹⁷/₉ 1688, ²⁴/₁₁ 1690 og ²⁴/₈ 1691.

³⁾ Smst. ¹⁴/₁₁ 1691.

⁴⁾ Rentekammerarkivet, orig. kgl. resolutioner.

⁵⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXV. 284.

⁶⁾ Smst. XXVI. 165. 349.

forpagter Laurids Nielsen på Spøttrup. Da Kristense Daa snart efter — utvivlsom 1692 — døde¹⁾ og han ingen børn havde med hende, var hans rolle udspillet her. Kreditorer og arvingerne meldte sig, de første for at få deres tilgodehavende, de sidste vistnok med ringe forhåbninger. Hovedkreditor var utvivlsomt ovennævnte Laurids Nielsen, for den kommission, der skulde ordne boets affærer, fik truffet en aftale om, at han skulde overtage gård og gods og indløse, hvad der af dette var udlagt til gældens betaling. Da han imidlertid døde, inden sagen var kommet i orden, trådte hans enke Anne Pedersdatter i hans sted. Til hende skødede da samtlige arvinger 17. marts 1693 såvel Kærgårdsholm hovedgård som det tilliggende gods, der lå i Håsum, Brøndum, Hvidbjærg, Ramsing og Lem sogne og ialt var af htk. 115—1—2—2^{1/2}—, »her udi indberegnet alt det gods, som udi kommissionen til kreditorerne er udlagt og salig Laurids tilstod at indløse, som hun og bør at holde os skadesløs for, om noget kunde findes endnu ej fuldt betalt at være«. ²⁾

Anne Pedersdatter, der vel aldrig havde indladt sig på dette køb, hvis hun ikke havde været bundet af de med hendes mand, »salig Laurids«, truffne aftaler, ilede med at fri sig ud af denne klemme, og allerede 10 dage efter skødede hun — den 27. marts — hovedgård og gods til den gamle Kristen Kristensen Linde til

¹⁾ At hun døde før 17. marts 1693 fremgår af, hvad der nedenfor meddeles. Det beror altså på en fejltagelse, når hun i Danmarks Adels Aarbog XVI. 203 siges at være død 1701. Mogens Kaas flyttede til Ågårde i Hårslev sogn på Fyn, hvor han døde et par år efter (Vedel Simonsen: Rugaard II. 2 side 31).

²⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXVIII. 36.

Volstrup, ¹⁾ der altid var beredt til at erhverve sig en ny ejendom, hvor der tilbød sig en gunstig lejlighed og — modsat så mange andre — vidste at holde fast på, hvad han en gang havde fået tag i — han vides aldrig at have solgt nogen af sine mange hovedgårde. Ved hans død strakte hans besiddelser sig derfor i en bred bræmme lige fra Skive til Nissum fjord.

Der er ingen grund for os til her at fordybe os i denne mærkelige mands liv og levned. Han skrev sig stadig til Volstrup, som han ejede fra 1683 og som vistnok var hans anseligste ejendom. Om hans virksomhed på Kærgårdsholm ved vi heller ikke ret meget, men at han hurtig fik den kompletteret er der ingen tvivl om. Til Håsum kirkes døbefont skænkede han 1697 et messingfad, som findes der endnu. ²⁾

Kristen Linde døde 1706; to år før var han blevet adlet. Han kunde saaledes ikke blot efterlade sine børn guld og gods men også den glans, som adelskab dengang kastede over sin indehaver, og som i sig selv dengang havde sin betydning i de rettigheder, som fulgte dermed. Til hver af sine fire sønner efterlod han to hovedgårde og de to svigersønner fik hver en. Sønnen Niels fik Kærgårdsholm og Møltrup.

Niels Linde ³⁾ var efter den ved hans død opgivne alder født 1674 og altså 32 år gammel, da hans fader døde. Dog var han dengang endnu ugift og først i året 1718 indlod han sig i ægteskab, altså i en alder af 44

¹⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXVIII. 111.

²⁾ Sallinglands Kirker I. 9.

³⁾ Niels Lindes levned er fremstillet af Becker i kvartalskriftet Orion I. 326, men det er fejl på fejl; derefter af Hvass i Personer og Familier af Navnet Hvas V. 255, hvor nogle af Beckers fejl er rettede og nogle nye oplysninger meddelte.

år. Hans udvalgte var Karen Rosenkrantz,¹⁾ der var blevet hjemmedøbt paa Tirsbæk 19. januar 1694 og var datter af Anders Rosenkrantz til Landting og Tirsbæk og hustru Sofie Stensdatter Bille, som havde tilbragt sin mand sidstnævnte gård. De nygifte tog ophold på Kærgårdsholm og her fødtes dem to sønner; den ældste, der opkaldtes efter sin farfader og altså fik navnet Kristen, blev fremstillet i Håsum kirke 16. november 1720, og den yngste, der fik sin morfaders navn, fremstilledes sammesteds 19. januar 1722. Han døde ung, men det vides ikke hvor og når.

Som ovenfor omtalt havde Niels Linde efter sin fader fået Kærgårdsholm og Møltrup. Desuden ejede han den lille hovedgård Tanderup i Hammerum herred, til hvilken han nævnes 1722²⁾ og som han ejede endnu ved sin død, og af sin svigerfader fik han før 1732 overdraget Tirsbæk³⁾ og Bryskesborg (nu Williamsborg). Han ejede således på en gang fem hovedgårde, og da han skal have været en virksom og dygtig mand, der gjorde meget for sine ejendomme, må han have haft nok at tage vare, selv om han rimeligvis på hver gård havde en ridefoged — på Kærgårdsholm således 1741 Søren Møller — og på nogle af dem en forpagter. Mærkeligt er det, at en mand, der rådede over så meget gods, kun meget sjæl-

¹⁾ I Danmarks Adels Aarbog XXVII. 425 siges brylluppet dog at have stået på Tirsbæk 28. august 1711, men i reglen anføres 1718 som det år, hvori de blev viiede. Således også i en gammel stamtavle over familien Linde, der findes indhæftet i N. Felding-Tvis sognes kirkebog 1749—75. Dette stemmer også bedst med, at deres så vidt vides eneste to børn var fødte 1720 og 1722.

²⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXXXII. 348.

³⁾ I Tirsbæks ældste skifteprotokol, der begynder 1732, nævnes N. L. som dens ejer, og i et skøde af 1733 kaldes han N. L. til Kærgårdsholm og Tirsbæk (Vib. ldt. sk. og ppr. XXXX. 351).

dent havde forretninger på landstinget. En enkelt gang kunde der læses en mindre obligation til ham¹⁾, eller han solgte eller købte nogle få gårde²⁾, men disse handeler er der ingen grund til at dvæle ved her, da de færreste stod i forbindelse med den af hans hovedgårde, talen her er om, og de fleste kun drejede sig om bagateller. Her skal kun omtales, at han paa auktion over det 1. jyske regiments ryttergods købte omtrent 126 tdr. htk. gods for 5546 rdlr., hvorfor han 1718 udstedte en obligation på et halvt så stort beløb til kongen, da den halve købesum — som sædvanligt ved slige salg — blev stående i godset³⁾. Omtrent halvdelen af dette gods lå i Salling, tildels meget nær ved Kærgårdsholm, og er altså utvivlsomt blevet lagt under denne; resten lå i det mindste tildels bekvemt for hans andre hovedgårde. Endvidere kan nævnes, at han 1730 solgte 9 gårde og nogle huse i Fly sogn, godt og vel 40 tdr. htk., til sekretær Johan Severin Bentzon til Estvadgård⁴⁾; muligvis har dette gods indtil da været henlagt under Kærgårdsholm.

Alt ialt er der dog sikkerlig ikke foregået store forandringer med gårdens tilliggende i Niels Lindes tid, men i en anden henseende blev hans virksomhed her af varig betydning, idet han fuldstændig ombyggede såvel borge- som ladegården. Herom berettes 1768 i Danske Atlas⁵⁾, at han »for nogle og tyve år siden har ladet den ganske af ny ombygge, nemlig borgegården af tre fløje mur- og bindingsværk, og to fuldkomne ladegårde, en på hver side og hver af 3 store huse bestående. Borgegården er

1) Vib. ldt. sk. og ppr. XXXVII. 519, XXXXII. 348.

2) Smst. XXXIII. 498, XXXIV. 222. 285, XXXIX. 387, XXXX. 351. 596. 706. 783.

3) Smst. XXXVI. 336.

4) Smst. XXXIX. 713.

5) IV. 757.

omgiven med graver, hvorover ere to vindebroer, den ene til øster- og den anden til vester-ladegård«. Som man ser, var det et virkelig betydeligt byggearbejde, Niels Linde her lod udføre, og det stod ifølge Trap til ind i 1880'erne, da det blev nedrevet på en tid, da disse store bygninger var til ingen nytte for en gård, der på den tid ikke var større end en almindelig bondegård.

Til ære for bygherren vil vi her indføre en taksations- og vurderingsforretning, der 1792 foretoges over bygningen i brandforsikringsøjemed¹⁾, idet vi tør gå ud fra, at den i alt væsentligt var forblevet urørt i de halvhundredede år, der var forløbet siden dens opførelse. Den lyder da således:

1. Borgegården.

- a) En længde våningshus, 27 fag i længde, vester i gården, vender i sønder og nør med enderne, består af egebindingsværk og brændte murstensvægge, en etage høj med kvist til bægge sider, som er indrettet til overstue, og mesten del kælder under hele huset, som overalt har fjelloft og fjælgulv, er teglhængt og har 3 skorstene. I denne længde befandtes 10 værelser, hvorudi var 4 jærnvindovne, nemlig: tre 3-etage og en 2-etage; hver fag vurderet til 70 rdlr., er 1890 rdlr.
- b) Det sønder fløjhus, som vender i øster og vester med enderne, består af 20 fag, egebindingsværk og murstensvægge, fjelloft overalt, for det meste med fjælgulv, det øvrige stene, teglhængt, med 3 skorstene; i dette våningshus er 8 værelser og et køkken

Later. . . . 1890 rdlr.

¹⁾ Sallinglands herreders arkiv, syns- og taksationsforretninger 1790—93.

	Transport . . .	1890 rdlr.
	samt 4 jærnkakkelovne, nemlig: 2 vindovne 1-etage og 2 bilæggere, à faget 50 rdlr.	1000 —
c)	Det nordre fløjhus, som ligeledes vender i øster og vester med enderne, består af 20 fag, egebindingsværk, brændte murstensvægge, teglhængt, har 3 skorstene, fjelloft overalt, dels fjælgulv, dels stengulv, bruges til køkken og bryggers med videre; i denne bygning er aparte 6 kammere og 2 bilægger kakkelovne samt 2 store kobberbryggerkedler indmurede, en forsvarlig bagerovn af stenmur, à faget 50 rdlr.	1000 —

2. Ladegården,

beliggende østen for borgegården.

a)	En længde ladehus til korn, øster i gården, med enderne i sønder og nør, bestående af 62 fag med port tvers igennem laden iberegnet, egebindingsværk med brændt murstensvægge og stråtag, à faget 90 rdlr. er	5580 —
b)	Et øksenhus sønden i gården med enderne i øster og vester, er 35 fag, bestående af egebindingsværk med brændte murstensvægge og stråtag samt fjelloft overalt, à 40 rdlr. er	1400 —
c)	Et øksenhus norden i gården med enderne i øster og vester er 36 fag, bestående af egebindingsværk, brændte murstensvægge og stråtag samt fjelloft overalt, à 40 rdlr. er . .	1440 —
d)	En længde hus midt i ladegården til norden, 28 fag, vender i øster og vester med enderne, indrettet til stald og fårehus med videre, er af egebindingsværk, brændte mur-	

Later. . . . 12310 rdlr.

	Transport...	12310 rdlr.
	stensvægge og stråtag samt fjælløft overalt, å 40 rdlr.....	1120 —
e)	En do. længde til sønden, ligeledes midt i ladegården, med enderne i øster og vester, består af 27 fag, egebindingsværk, brændte murstensvægge og stråtag samt fjælløft over- alt, bruges til stald og fæhus etc., å 40 rdlr.	1080 —
f)	En kornlade beliggende vesten for borge- gården med enderne i sønder og nør, be- står af 48 fag, egebindingsværk, brændte murstensvægge og stråtag, å 40 rdlr. <u>faget</u>	<u>1920 —</u>
	Summa...	16430 rdlr.

Da Niels Linde af sin svigerfader havde fået overdraget Tirsbæk, flyttede han med sin familie til denne gård, der i det mindste i henseende til beliggenhed og omgivelser frembød så store fordele for Kærgårdsholm, og dér døde hans hustru 1736 og hans svigerfader 1742. Denne havde foruden Tirsbæk og Bryskesborg ejet Søbo på Fyn, som han dog forlængst havde afhændet, samt sin fædrenegård Landting med afbyggergårdene Nygård og Sønderbygård, og endelig $\frac{3}{14}$ af Stubbergård. Disse ejendomme synes hans arvinger at have haft i fællesskab en årrække, for først 1747 solgtes de ved auktion ved hvilken lejlighed de købtes af Niels Lindes eneste søn.

Kristen Linde, der ved sin faders død, der indtraf på Tirsbæk 12. august 1746, som dennes eneste arving var kommet i besiddelse af hans udstrakte ejendomme, af hvilke han dog meget snart solgte Møltrup og Tanderup til sin fætter Rudolf Henrik Linde, fik for disse rigelig erstatning, da han samme år erhvervede sin morfaders ovennævnte gårde. Han synes da at have ejet med runde tal jordegods nok til deraf at oprette et

par små friherskaber, nemlig 240 tdr. htk. fri hovedgårdstakst, 335 tdr. htk. tiender og over 1200 tdr. htk. gods, og det vel at mærke således, at han ikke var den nominelle, men den virkelige ejer. Men trods det, tyder alt på, at han var en meget lidt lykkelig mand; meget slet begavet skal han have været, og det ægteskab, han efter en lang kamp med sine nærmeste slægtninge indgik med skomagerdatteren Maren Loss fra Horsens, bragte ham kun modgang. Da alle disse forhold tidligere er blevet omhyggeligt undersøgte og gjort til genstand for flere fremstillinger, forbigår vi dem her¹⁾.

I halvandet år var Kærgårdsholm ude af Kristen Lindes besiddelse. Han solgte den, men købte den tilbage uden at vi kender grunden dertil, men for os har dette salg den interesse, at vi her for første gang i lang tid rigtig får rede på, hvad der lå til gården af tiender og gods.

Ved skøde²⁾ af 12. januar 1751 overdrog han nemlig til Kristen Olufsen Fløy, der var forvalter ved Kærgårdsholm og Landting, følgende ejendomme:

Sin hovedgård Kærgårdsholm — af hartkorn som tidligere anført — hvortil efterdags skulde høre af Landtings ejendom »al den hede og kær, som ligger norden Kellerup vad« — skællet angives nøje — tilligemed Hedehuset, eller nu Grønholm kaldet, af Landting hovedgårdstakst, hvoraf og medfølger 3 skpr. hartkorn, således at hovedgården ialt nu blev 44—»—2—»—. Dermed fulgte så Håsum sogns konge- og kirketiende, Vejby sogns kongetiende og Brøndum, Hvidbjærg og Volling sognes kirketiende, samt omtrent 350 tdr. htk. gods, hvoraf

¹⁾ Becker har skrevet derom på sin sædvanlige løse måde i sit ovennævnte værk, side 328; Hvass har fremdraget meget nyt stof og givet en ganske anderledes pålidelig fremstilling i sit tidligere nævnte værk, V. side 251 og 295.

²⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXXXII. 609.

fjærdedelen lå i Håsum sogn — heri indbefattet Vellum bys 27 tdr. htk., der stadig brugtes under hovedgården —, halvdelen i Brøndum, Hvidbjærg og Volling sogne og sluttelig en lille fjærdedel spredt i 10 andre sogne, tildels ret fjærnt, men alt i Salling. Endelig medfulgte $\frac{3}{14}$ af Stubbergård, så at hele købet omfattede: Kærgårdsholms hovedgård 44—»—2—»—, af Stubbergård sædegård 10—2—1—1 $\frac{1}{2}$ —, kongetiender 19—2—2—2—, kirketiender 52—7—1—1—, gods 347—6—1— $\frac{9}{10}$ —, ialt omtrent 475 tdr. htk. »Og«, slutter Kristen Linde, »som min sædvanlige signet er mig for nogen tid siden frakommen, haver jeg dette med min morfaders salig Anders Rosenkrantzes signet forseglet, som skal være lige så gyldig, som det var sket med min egen«. Om signetets bortkommen skyldtes et af den slags uheld, som kan træffe den bedste, eller den »tåbelighed«, Becker tillægger ham, ved vi ikke.

Kristen Olufsen Fløy skal være født 18. november 1705¹⁾, utvivlsomt i Fly, hvor en broder til ham boede 1760. Han er første gang fundet nævnt i 1748, da han 12. januar 1748 i Håsum præstegård blev viet til Mette Katrine Loss, der var en søster til ovennævnte Maren Loss og født i Horsens 1724 (døbt 26. januar). Han var dengang forvalter ved Kærgårdsholm og rimeligvis også på Landting. Godsejer blev han, som ovenfor berørt, kun for en ganske kort tid, da han allerede $\frac{6}{6}$ 1752 tilskødede Kristen Linde alt det gods, han året forud havde købt af ham²⁾. Derefter flyttede han til Hjerm præstegård, måske som forpagter af denne, overtog dernæst forpagtningen af hovedgården Vår med underliggende Hornsgård og døde der 4. marts 1757.

¹⁾ Hvass V. 309, hvor der findes samlet nogle oplysninger om ham og hans børn.

²⁾ Vib. ldt., kopier af protokollerede breve 1752 4. oktober nr. 8.

At han ikke tomhændet havde forladt Kærgårdsholm ses af, at han 1754 fik pant i Hegnet hovedgård for et lån til ritmester Kristoffer Müller på 4950 rdlr.¹⁾, en på den tid ingenlunde ubetydelig sum. Ved hans død synes dog hans midler at være svundet noget ind, for ved det samfrændeskifte, der holdtes efter ham 23. april 1760 i henhold til kgl. bevilling af 18. marts 1757, opgjordes hans bo kun til 3444 rdlr.²⁾ Efter enkens ønske blev dog hver af de to sønners arvelod fastsat til 400 rdlr. og hver af de fem døtres til 200, hvilket var en hel del mere end der tilkom dem. — Kort tid efter indgik Mette Katrine Loss nyt ægteskab, idet hun giftede sig med forpagter Peter Christian Hvass. Hun døde på Gisagergård i Hedensted sogn 14. oktober 1799³⁾.

¹⁾ Vib. ldt., kopier af prot. breve 1754 maj nr. 107.

²⁾ Skifteforretning nr. 286 i Ålborghus m. fl. amters arkiv.

³⁾ Med hensyn til hende og hendes anden mand henvises til Hvass V. 308. Da de dér meddelte oplysninger om hendes børn af første ægteskab er meget mangelfulde, skal her tilføjes følgende supplerende, om end langt fra udtømmende meddelelser om Kristen Olufsen Fløys børn:

Oluf Jørgen Fløy, født på Kærgårdsholm, døbt 17. marts 1748; han eller hans broder Peter opholdt sig 1775 på Tirsbæk, 1777 på Williamsborg; død før 1815 uden at efterlade livsarvinger.

Anne Margrete Fløy, født på Kærgårdsholm, døbt 2. marts 1749, † ugift 25. april 1815 som husjomfru på Bygholm.

Karen Rosenkrantz Fløy, født på Kærgårdsholm, døbt 1. marts 1750, gift i Engom sogn 17. juli 1772 med skovrider i det Haderslevhusiske distrikt Otto Karstensen Hagen (jfr. Grandjean, kgl. danske forstembedsmænd 1660—1790, side 24). Bægge døde før 1815. Deres søn William Hagen, som var Kristen Olufsen Fløys eneste barnebarn, var 1815 vinhandler i København.

Marie Katrine Fløy, født på Kærgårdsholm, døbt 31. maj 1751, † før 1815 uden at efterlade livsarvinger.

Christian Peter Fløy, født på Kærgårdsholm, døbt 23. maj 1752, † smst., begr. 18. juni s. å.

Kristen Linde var altså fra 1752 igen ejer af Kærgårdsholm og han beholdt den nu til sin død, der indtraf 1756. Med sin hustru Maren Jørgensdatter Loss havde han 29. januar 1752 oprettet et d. 5. januar næste år kgl. konfirmeret gensidigt testamente¹⁾, hvorefter alle hans store ejendomme ubeskåret tilfaldt hende, og da hun, så snart sørgeåret var omme, ægtede den forhenværende forvalter på Kærgårdsholm, men nu nybagte virkelige kancelliråd Jørgen Hvass, der nogle år efter blev adlet med navnet Hvas de Lindenpalm, havde skomagerdatteren fra Horsens fået al den ydre glans, hun med rette kunde ønske sig, og han alle hendes rigdomme²⁾. Noget af det første, han foretog sig, var at sælge alle de gårde, der lå langt fra Tirsbæk — Landting, Nygård, Kærgårdsholm og sin part i Stubbergård — men forinden havde han og hustru sat sig et varigt minde i Håsum sogn, idet de dér kort efter deres bryllup oprettede et hospital for fem fattige lemmer, »og til ihukommelse af min, Maren Losses, gode salig mand, velbårne Kristen Linde, skal dette hospital kaldes Kristens hospital«³⁾. Var det tomme ord, eller har den letsindige kvinde fra tid til

Kristiane Fløy, født på Kærgårdsholm, døbt 3. juni 1753, † som husjomfru hos kammerråd Frans Jørgen Hvass i Kolding 1. november 1818.

Johanne Marie Fløy, født i Hjerm præstegård, døbt 18. september 1754. opholdt sig 1777 på Dronninglund, der ejedes af brigader William Halling, som var gift med hendes kusine fru Kristine Linde, født Hvas de Lindenpalm, døde ugift hos klædefabrikør Martin Wolter i Ålborg 29. marts 1823.

Peter Fløy, født på Hornsgård, fremstillet i Farstrup kirke 25. april 1756, † før 1815 uden at efterlade livsarvinger.

¹⁾ Skivehus amts skifteprotokol fol. 164.

²⁾ Vi henviser her endnu engang til Hvass (V. 251), der udførligt har fremstillet, hvad der vides om Jørgen Hvass og hans hustru.

³⁾ Hofmans Foundationer III. 460.

anden følt anger over alle de sørger, hun havde beredt sin »gode salig mand«? Vi véd det ikke, men man kan jo tro det bedste.

Ved skøde af 6. april 1758 afhændede Jørgen Hvass derefter Kærgårdsholm hovedgård og dens tilliggende til ritmester Johan Glud¹⁾. De medfølgende tiender var ganske de samme, som vi kender fra skødet af 1751, og de forandringer, der var foregåede med godset, var så små og ubetydelige, at der ingen grund er til her at gøre rede for dem. Prisen anføres ikke, men nedenfor vil det ses, at vi andenstedsfra véd, at den var 46000 rdlr. Da den samlede ejendom var på c. 410 tdr. htk. bliver det en gennemsnitspris på 112 rdlr. pr. td., hvilket er en høj pris på den tid, men det tør vel antages, at de gode, nye bygninger har bidraget noget hertil, og iøvrigt tyder det på, at ejendommen i sin helhed har været i god stand, hvad der også er grund til at formode. Af godset svaredes der en årlig landgilde af 57 lpd. 4 pd. smør, 72 tdr. $\frac{3}{8}$ skp. rug, 72 tdr. $1\frac{3}{4}$ skp. byg, 42 tdr. $6\frac{3}{8}$ skp. havre og 417 rdlr. 1 mk. i penge. Omsætter man kornet efter Viborg stifts kapitelstakst for 1758 og smørret efter det tilstødende Ringkøbing amts²⁾ — i Viborg stift sattes nemlig ingen takst for smør — svarer disse naturalydelse med lidt afrundede tal henholdsvis til 51 rdlr. 30 sk., 190 rdlr. 20 sk., 83 rdlr. 80 sk. og 52 rdlr. 60 sk. Da hertil kommer den landgilde, der svaredes i penge, bliver det ialt 795 rdlr. 24 sk. eller omtrent 800 rdlr. Når, som det nedenfor vil ses, der af gården og nogle af tienderne kort tid efter svaredes en årlig forpagtningsafgift på 2100 rdlr., undres man ikke over, at ejendommen kunde være de 46000 rdlr. værd. Iøvrigt havde kancelliråd Hvass,

¹⁾ Vib. ldt., kopier af protokollerede breve, 1758 maj nr. 28.

²⁾ Kapitelstakster i ældre og nyere Tid, ved Statens statistiske Bureau.

da han averterede gård og gods til salgs¹⁾, meddelt det lysthavende publikum, at der årlig kunde staldes og græsses 300 øksne foruden køer og får til husholdningen, samt sælges 5—600 tdr. rug, 2—300 tdr. byg og 200 tdr. havre. Rimeligvis var disse oplysninger lidt for lovende, som det let går, når man har noget at udbyde, men i det store og hele viser det dog, at Kærgårdsholm var, hvad man i de tider kaldte en »important« ejendom.

Mens næsten alle de ovenfor nævnte ejere tidligere har været omtalte i litteraturen, begynder med 1758 en ejerrække, om hvem dette ikke gælder. Vi må derfor i det følgende omtale disse noget nøjere og fremdrage det væsentligste af, hvad der har kunnet findes om dem.

Johan Glud tilhørte en god, gammel, jysk præsteslægt; hans forfædre havde i lige opstigende linje været præster i Jylland, først i Jelling, senere i Glud, lige fra Christian den tredjes tid. Farfaderen, hr. Niels Sørensen Glud († 1711), tog efternavn efter sit fødesogn, hvor han og hans efterkommere var præster i mere end hundrede år, hvor hans fader havde været præst fra 1618 og hvor hans efterkommere nu i mere end halvandet hundrede år har ejet hovedgården Jensgård. Niels Sørensen Gluds ældste søn hed, som naturligt var, Søren og blev født i Glud præstegård 23. april 1668. Han blev præst i Kattrup, Ørridslev og Tolstrup, provst og konsistorial-assessor og omkom ved præstegårdens brand 1742, ved hvilken lejlighed uheldigvis også alle pastoratets kirkebøger gik til grunde. I sit ægteskab med biskop Hans Ochsens datter Elisabet, hvem han skal have vist megen hårdhed, havde han i det mindste en søn Johan, der altså var opkaldt efter sin morfader. Han, der var født 1725, blev, som ovenfor omtalt, ejer af Kærgårdsholm 1758.

¹⁾ Extraordinære Avertissements 1758 nr. 7.

Hans fader, ovennævnte Søren Glud, har vistnok været en velstående mand, skønt vi i skøde- og pantebøgerne hyppigt træffer ham som debitor¹⁾, aldrig som kreditor. Han ejede fra 1724 eller tidligere bondeskylden i Testrupgård i Katstrup sogn samt Ølsted kirke²⁾ m. m. Gården var utvivlsomt allerede da — eller var i det minste få år senere — indrettet til hvad man kaldte en »honnet familie« og blev 17. aug. 1742 på auktion efter ham købt tilligemed Hylke kirke m. m. for 4000 rdlr. af enken Elisabet Ochsen³⁾, som døde her 1745 i en alder af 44 år og blev begravet 3. juni. Så tilfaldt gården hendes søn Johan Glud, der ^{23/9} 1743 var blevet kornet reformé i 2. jyske rytterregiment og ^{17/8} 1746 erholdt afsked med ritmesters karakter⁴⁾. Fra Testrupgård har han vel været en hyppig gæst i Horsens, og her kastede han snart sine øjne på en rig ung enke, Marie Kirstine Pedersdatter Bering, med hvem han holdt bryllup 18. september 1749. Hun var født i Horsens 1728, døbt 24. septbr., og datter af købmand i Randers og Horsens Peder Thomasen Bering, en møllersøn fra Hevring mølle, og hustru Elisabet Katrine Stefansdatter Hoffgaard, og hørte således til Jyllands bedste patricierslægter. Da hendes fader døde, efterlod han til hver af sine tre døtre over 30000 rdlr. Intet under da, at der blev rift om dem. Den ældste, Bodil, blev tidlig gift med den be-

1) Obligationer fra ham findes i Vib. ldt. sk. og ppr. XXXVII. 708, XXXVIII. 267. 268. 642, XXXIX. 229. 280. 331. 349, XXXX. 248 og XXXXI. 178. I de to nærmeste år efter hans død slettedes obligationer til et samlet beløb af 4166 rdlr. Andre, hvis samlede pålydende var 2329 rdlr er aldrig blevet slettede, men deraf tør man ikke slutte, at de aldrig er blevet betalte.

2) Smst. XXXVII. 708.

3) Smst. XXXXI. 646.

4) Ifølge velvillig meddelelse fra oberstløjtnant Hirsch.

kendte Hans de Hofman, den næstældste, Ingeborg, ægtede den senere konferensråd Hans Didrik Brinck-Seidelin, og den yngste, Marie Kirstine, hjemførtes af den purunge virkelige kancelliråd Morten Cortsen, der hørte til en af de bedste Horsens-slægter. Hans korte levnedsløb formede sig således: Døbt i Horsens 1. oktober 1724, blev 22. januar 1745 virk. kclr., holdt bryllup 25. maj 1746, men døde allerede året efter og blev begravet 13. novbr. 1747.

Johan Glud og hans unge hustru tog ophold på Testrupgård, hvor hun i de følgende år fødte ham adskillige børn og hvor hun døde 1758 (begr. 28. august). Samme år solgte han denne gård til Andreas Bjørn til Rask og flyttede til Kærgårdsholm, som han nogle måneder tidligere havde erhvervet. Hvad der bevægede ham til at flytte så langt bort fra den egn, hvor han selv, hans hustru og hans børn var fødte og opvoksede, ved vi ikke, men muligheden for, at hans øjne just kunde falde på den fjerntliggende ejendom, ser vi let, når vi betænker, at Jørgen Hvasses hustru var fra Horsens, og at Johan Gluds svoger, Hans de Hofman, ejede Skerrildgård, der grænsede op til Jørgen Hvasses gårde i Vejleegnen og som han iøvrigt nogle år senere solgte til denne. Der kan ingen tvivl være om, at de to mænd, der 1758 sluttede handel om Kærgårdsholm, allerede tidligere har kendt hinanden.

Hvad Johan Gluds formuesforhold angår, var de, som man efter det meddelte kunde slutte, særdeles gode. Vi ser ham da også, mens han boede på Testrupgård, låne ret betydelige summer ud, således 1752 11000 rdlr. til etatsråd Frederik von Arenstorff til Overgård, og 1756 — mens den førstnævnte sum endnu ikke var slettet af pantebogen — 5000 rdlr. til samme, og endelig samtidig med, at den førstnævnte slettedes 1759 6000 rdlr., ligeledes

til samme¹⁾. Men da han købte den store ejendom i Salling, blev forholdet et andet; hvad han fik for Testrupgård, ved vi ikke, men det forslog i hvert fald kun lidt mod de 46000, han skulde give for Kærgårdsholm. Vi ser ham da også straks 1758 pantsætte denne for 24000 rdlr. til sælgeren, og 1763 optog han — rimeligvis efter at det forrige lån var tilbagebetalt — et lån på 16000 rdlr. hos den rige præst Niels Secher i Udbyneder; det afløstes 1765 af et lån på 22000 rdlr. hos købmand Jakob Himmerig i Ålborg²⁾. Herefter ser det ud til, at han selv har kunnet anbringe godt og vel en snes tusind i sin nye ejendom, men, som det nedenfor vil ses, havde han dog adskillig gæld foruden den, vi lærer at kende gennem landstingets pantebøger.

Med Kærgårdsholms tilliggende foretog Johan Glud ingen forandringer af betydning, men 1762 erhvervede han sig to hovedgårde til, idet han af Malte Christian Friis købte Hostrup, der kun lå en mils vej fra Kærgårdsholm og til hvilken der lå komplet gods, og den lille gård Overgård på Mors³⁾. Denne sidste solgte han dog allerede to år efter, men hin beholdt han til sin død, da den købtes af den hidtilværende forpagter Jokum Frederik Tolstrup. I Hostrup havde han straks 1762 optaget et lån på 8900 rdlr. hos købmand Søren Møllers enke Sofie Kristine Helms i Viborg⁴⁾. Med dette lån foregik der ingen forandring i Gluds levetid.

Da Johan Glud havde været enkemand nogle år, be-

¹⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXXXII. 793, XXXXIV. 625, kopier af protok. breve 1756 maj nr. 59. Jvfr. iøvrigt m. h. til udslettelsesvedtegninger dette tidsskrift 3. r. III side 189 anm. 2.

²⁾ Vib. ldt., kopier af protok. breve 1758 maj nr. 54, sk. og ppr. XXXXIII. 816, XXXXV. 212.

³⁾ Smst. XXXXIV. 597.

⁴⁾ Smst. 578.

sluttede han at indgå nyt ægteskab, hvorfor han i henhold til bevilling af 1. septbr. 1758 ved sin afdøde hustrus fætter Hans Henrik de Lichtenberg til Bidstrup og sin egen fætter præsten Hans Glud lod holde samfrændeskifte i Horsens 28. november 1761 med sine børn, 3 sønner, Søren, Gert og Peder, og en datter, Elisabet Katrine¹⁾. Boets midler opgjordes til ialt 54660 rdlr., nemlig Kærgårdsholm hovedgård og gods, der var købt for 46000 rdlr., 1200 lod sølv à 4 mk., det øvrige indbo 1360 rdlr., vogne, seletøj, 5 hopper og 6 køer 500 rdlr. og Arenstorffs ovenomtalte obligation 6000 rdlr. Da gælden opgjordes til 37160 rdlr., blev der til deling 17500 rdlr., hvorefter hver søn fik 2500 rdlr., og enkemanden lagde af sit eget så meget til datterens lod, at hun fik lige så meget.

Derefter stod 5. marts 1762 Johan Gluds bryllup med Karen Marie Hofman Halchuuus på Engelsholm, som dengang ejedes af Kristen Linde, der var gift med brudgommens kusine Gedske de Lichtenberg. Bruden var født på Langholt i Kær herred 4. juli 1741 og datter af oberstløjtnant Ernst Halchuuus, der døde på sin ovennævnte gård 1743, 60 år gammel, og hustru Elisabet Mattiasdatter Fogh, (f. 18. juli 1710 på Jensgård, † 24. maj 1743 på Langholt), efter hvis moder hun var opkaldt. Da frøken Halchuuus på mødrene side stammede fra en velhavende Horsensslægt, der i mere end halvhundrede år havde ejet Jensgård i Glud sogn, er der intet mærkeligt i, at Johan Gluds valg just faldt på hende. Efter deres forældre havde hun og hendes to brødre i fællig arvet 12—13000 rdlr. og hovedgården Langholt, som kort efter brylluppet overdroges af Johan Glud og hans

¹⁾ Skivehus amts skifteprotokol 1751—74 fol. 179.

ene svoger til den anden svoger, Christian Georg Halchuu.

Efter halvandet års ægteskab fødte Karen Marie på Kærgårdsholm sin mand et dødfødt barn, hvis fødsel kostede hende livet. Hun og barnet blev begravet 15. september 1763. Et par måneder før sin død havde hun ved testamente af 30. juli 1763, kongelig konfirmeret 23. septbr. s. å., indsat sin mand til sin eneste arving for det tilfælde, at hun skulde dø barnløs. Dog skulde han til fattige i sognet uddele 50 rdlr.¹⁾

Johan Glud var således igen blevet enkemand, og, skønt han endnu ikke var 40 år gammel, giftede han sig ikke oftere. Han synes at have været en mand med litterær dannelse, da han efterlod sig et efter omstændighederne ret betydeligt bibliotek, nemlig 17 numre — ikke bind — i folio, 54 i 4to, 100 i 8vo og 29 i 12mo, indeholdende værker af højst forskellig art og i adskillige sprog, broderparten kanske dog historiske; og det var de bedste navne, der fandtes. For blot at nævne nogle, var der: Holberg (Niels Klims rejse både på latin og dansk, poetiske skrifter), P. Syv (ordsprog), Kingo (syngekor), Saxo (historia danica 3: gesta danorum), Pontanus (historia rerum danicarum), Krag (historia danica), Pauli (flora danica), Wadskjær (poetisk skueplads) osv. Flere af disse værker træffes meget sjældent i datidens jyske dødsboer, og som noget næsten enestående må anføres, at også »Danske Magasin« havde fundet vej til Kærgårdsholm. Svogerskabet til Hans de Hofman har måske ikke været uden indflydelse på Johan Glud.

Hvad hans forhold til hans her omhandlede hovedgård angår, kan det anføres, at han 1759 erhvervede en kgl. bevilling på i 10 år at oppebære bropenge, mod at

¹⁾ Skivehus amts skifteprotokol 1751—74 fol. 227.

vedligeholde en bro og vase ved gården¹⁾, og antagelig er det med henblik på ham, Danske Atlas²⁾ meddeler, at »på en vis strækning er jorden der vitriolisk, og siden der er godt tørveskær, har nuværende ejer anlagt et kalk- og teglbrænderi«. Sammesteds meddeles, at på gården, som var bortforpagtet, holdtes 150 staldøxne, 70 stykker heste og køer og 200 får, samt at der årlig kunde såes 85 tønder rug, 60 tønder byg og 160 tønder havre og avles 750 læs hø. Sammenligner man disse tal med dem, der blev opgivet for udsæd og høavl cirka hundrede år før, er fremgangen unægtelig påfaldende. — Vi kender iøvrigt en forpagtningskontrakt, han 1765 oprettede på 6 år med Jeppe Bertelsen³⁾, som allerede i en årrække — antagelig fra 1759 — havde været forpagter her. Af denne ser vi, at hovedgårdens jorder efter i 6 år at have henligget til græsning blev gødet, hvorefter der toges en kærve byg, to kærve rug og tre kærve havre, hvorpå den atter udlagdes i 6 år; altså en driftsmåde, der i det væsentlige var gængs på de fleste jyske herregårde. I forpagtningen medfulgte iøvrigt næsten alle de til gården liggende tiender, men forpagtningsafgiften var da også 2100 rdlr. foruden græsning til ejerens 10 bæster, 6 køer og 12—16 får, en for den tid meget anselig afgift.

¹⁾ Bevillingen er indført i skiftet efter ham.

²⁾ IV. 757. Dette bind af Danske Atlas er ganske vist udkommet 1768, efter Johan Gluds død, men oplysningerne har jo antagelig været indhentede nogle år før.

³⁾ Den er indført i skiftet efter Johan Glud (Skivehus amts skifteprotokol 1751—74 fol. 304). — Jeppe Bertelsen havde tilbragt en lang årrække som hovedgårdsforpagter; 1732 synes han at have været på Hvanstrup, 1735 var han på Hessel i Gislum herred, 1748 på Eskær i Salling, 1750 på Stårupgård, 1754 på Fussinge, 1760 på Kærgårdsholm, 1772 på Vingegård, hvor han døde s. å., 76 år gl. — Hans svigersøn Mattias Sommer var 1767 ridefoged på Kærgårdsholm.

Johan Glud døde på Kærgårdsholm 14. januar 1766, kun 41 år gammel. I sit sidste ægteskab havde han som ovenfor meddelt kun et dødfødt barn, med ved Marie Kirstine Bering var han blevet fader til fem sønner og tre døtre, der alle var fødte på Testrupgård i Katstrup sogn, nemlig:

Elisabet Katrine Glud, dbt. 17. oktbr. 1750, † på Halkær 1773, begr. 11. november, gift 16. oktbr. 1772 i Rårup præstegård med kammerråd Didrik Andreas Colding til Halkær i Ejdrup sogn, født i Års præstegård 15. septbr. 1732, † i Holstebro 2. januar 1808. (Han gift 1° med Mette Pauline Olesdatter Winther, født på Holmgård i Skals sogn, dbt. 2. maj 1739, † på Tårupgård 15. marts 1767).

Gertrud Glud, dbt. 22. septbr. 1751, † på Testrupgård 1757, begr. 18. april.

Morten Glud, dbt. 13. oktbr. 1752, † på Testrupgård 1757, begr. 4. april.

Søren Glud, dbt. 9. oktbr. 1753, opholdt sig 1775 på Halkær, 1776 og 79 på Tårupgård, var 1781 ff. forpagter på Oxholm, † dér 1790, begr. 16. april, gift i Tårup 8. maj 1775 med Ane Lund.

Ane Margrete Glud, dbt. 1. oktbr. 1754, † på Testrupgård s. å., begr. 16. decbr.

Peder Glud, dbt. 20. oktbr. 1755, † på Testrupgård 1756, begr. 16. septbr.

Gert Glud, dbt. 16. maj 1757, student fra Horsens 1776, † i Glud præstegård 16. juli 1805.

Peder Glud, dbt. 29. august 1758, gårdejer i Skanderborg ladegårde 1779—89, ejer af Øster Kejlstrup 1789 ff., af Kærsholm 1792—95, boede 1816 i Ungstrup, † 8. septbr. 1832 i Frausing i Hinge sogn, gift 17. septbr. 1779 i Skanderborg med

Helene Sofie Malling, født 1751 på Astrup (?), † 10. april 1829 i Frausing, datter af borgmester i Viborg og proprietær til Astrup og Mallinggård Peder Pedersen Malling og søster til gehejmestatsminister Ove Malling.

Da Johan Glud døde, var alle hans iliveværende børn, tre sønner og en datter, umyndige, hvorfor skifteretten måtte tage det betydelige bo under behandling¹⁾. At der var fuldt op af løsøre fremgår bl. a. af, at registreringen fylder omtrent halvhundrede spalter, og det var tildels kostbare sager, skifteretten her fik at gøre med, fine møbler, guld, sølv og den ovenfor omtalte bogsamling. Alt solgtes ved auktion, Kærgårdsholm hovedgård og gods for godt og vel 51000 rdlr., Hostrup med tilliggende for 14600 rdlr., løsøre m. m. for omtrent 7000 rdlr. Ialt indbragte boet 78062 rdlr. Der hvilede dog megen gæld på det: Børnenes mødrearv (10000 rdlr.), obligationerne til Jakob Himmerig og Søren Møllers enke m. m., så at der til deling mellem børnene kun blev c. 26600 rdlr. (foruden deres mødrearv). Sønnerne Søren, Gert og Peder fik hver omtrent 7600 rdlr., datteren Elisabet Katrine 3800 rdlr. Børnene havde altså tilsammen i fædre- og mødrearv fået over 36000 rdlr.

På den auktion, der 2. juni 1766 afholdtes i Johan Gluds dødsbo, købtes Kærgårdsholm hovedgård og gods, med hvilket der siden 1758 ingen nævneværdig forandring var foregået, for 51040 rdlr. af Peder Olesen Obel til Lyngholm. Den 30. april næste år fik han skøde på ejendommen²⁾.

Peder Obel var ligesom sin forgænger præstesøn, født i Gudum i Fleskum herred 1715, hjemmedøbt 26. august,

¹⁾ Skiftet findes i Skivehus amts skifteprotokol 1751—74 fol. 291 ff.

²⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXXV. 622.

og søn af tyboen Ole Jørgensen Obel, der døde 1753 som præst til Øsløs, Vesløs og Arup, og hans hustru Sofie Hansdatter Tanche. Han var først i nogle år købmand i Tisted, men købte 1753 på auktion Lyngholm hovedgård i Hvidbjærg (vesten å) sogn, en mindre gård på en snes tønder hartkorn og med knap 30 tdr. htk. gods. Grunden til, at han just kastede sine øjne på denne gård, da han opgav købmandsskabet, tør vi søge i, at hans hustru Anne Ramløse utvivlsomt var en datter af den 1729 afdøde sognepræst Hans Hansen Ramløse i Hvidbjærg. Om denne hans hustru ved vi iøvrigt ikke andet, end at hun fødte ham en datter Helene, døbt i Tisted 29. septbr. 1750 og begravet smst. 13. marts næste år.

Om Peder Obels liv og levned ved den tid, da han ejede Lyngholm, er kun lidt at fortælle, men økonomisk set synes det at have været en god tid for ham. Et lån på 4000 rdlr., som han optog i gården, da han købte den, gik 1760 ned til 3000¹⁾, og da han solgte gården ved auktion 1766 fik han 13760 rdlr. for den, mens han selv i sin tid kun havde givet 6125; dog må det bemærkes, at han havde forøget dens tilliggende med Hvidbjærg sogns konge- og kirketienende²⁾, men da de tilsammen kun var en snes tønder hartkorn, kunde de alene ingenlunde begrunde prisens stigning til over det dobbelte; det var de for landbruget gode tider, Obel kunde takke for gevinsten. — Iøvrigt havde han fra 1758—61 været forpagter af forstrandene i Ørum og Vestervig amter³⁾,

¹⁾ Vib. ldt., kopier af protokoll. breve 1754 april nr. 5, sk. og ppr. XXXIV. 10. 289.

²⁾ Han ejede dem allerede 1754 (Vib. ldt., kopier af protokoll. breve 1754 maj nr. 55).

³⁾ Rentekammerarkivet, Dokum. vedr. forstrandene i N. Jylland 1691—1786.

en forretning, der var det rene lotterispil. Om han der- ved tabte eller vandt, ved vi ikke.

Så flyttede han 1766 til Kærgårdsholm. Vi kender ikke de usynlige tråde, der drog ham til denne kant af landet; men en forbindelse havde han dog forud med Sallingland, idet hans hustrus eneste søster var gift med præsten Fedder Høyer i Junget, og det kan også anføres, at den rige købmand Jakob Himmerig i Ålborg, der 1765 havde forstrakt Johan Glud med et stort lån, fra 1760 også havde været Peder Obels kreditor, hvad han da også vedblev at være, efter at denne havde købt Kærgårdsholm, idet han 1767 gav ham et lån på 6000 rdlr. mod 2. prioritet i hovedgård og gods¹⁾. Da dette lån 1775 var blevet tilbagebetalt, erstattedes det med et på 7000 rdlr. hos købmand Niels Andersen Færch i Nibe²⁾. Vigtigere var det dog, at der i gården indestod i hele Obels ejertid på 1. prioritet 24000 rdlr., der tilhørte Johan Gluds børn³⁾. De på 1. og 2. prioritet indestående lån var altså tilsammen kun 30000 rdlr. Da ejendommen var købt for godt 51000, må det antages, at Peder Obel har kunnet udbetale over en snes tusind; han må altså have været en særdeles velsitueret mand.

I anledning af hoveriforordningen af 1773 gav Obel oplysninger om det til gårdens drift nødvendige hoveri. Vi ser heraf, at det kun var bønderne i Håsum, Hvidbjærg, Rettrup og Volling byer, der var besværede med dette, men i disse fire byer ejede Kærgårdsholm også 223—24 tønder hartkorn, der beregnedes at være fordelt på 11 helgårde, 8 trefjærdedelsgårde, 22 halvgårde og 6 fjærdedelsgårde, altså ialt på 47 gårdbrug, der tilsammen udgjorde 29¹/₂ helgårde. Af hver helgård, eller —

¹⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXXXV. 625.

²⁾ Smst. XXXXVII. 612.

³⁾ Smst. XXXXV. 624.

af hver gård på 7 tdr. 5 skpr. hartkorn, forlangtes et årligt hoveri af 29 spænddage og 64 gangdage, hvoraf »sees, at det ey overgaaer 4 spænddage og 9 gangdage å tønne hartkorn«, som ejeren fortrøstningsfuldt bemærker. En senere tid mente dog med rette, at det var mere end nok.

Vi vil her forlade Peder Obel for senere at vende tilbage til ham, da han efter at have solgt gården igen måtte overtage den.

Ved skøde af 10. maj 1777 afhændede han nemlig hovedgården med tiender og gods — det sidste var siden forrige salg forringet med 12 tdr. htk. — til Mads Andreasen Opitius, en godsslagter af det reneste vand. Han kom ovre fra Vestjylland, hvor han havde haft rig lejlighed til at iagttage, hvorledes en driftig proprietær af moderne anskuelser behandlede sit jordegods og tjente guld og grønne skove, ikke ved en kyndig drift af hovedgårdsmarkerne og en fornuftig benyttelse af bøndernes arbejdskraft, men ved hurtigst muligt at sælge gods og tiender, udparcellere gården i husmandslodder og købe en ny hovedgård for at behandle den på samme måde. Alt gentager sig her på jorden. Hvad der skete dengang, sker nu, og ligesom staten dengang en tid lang mente at burde støtte disse bestræbelser, ser vi den nu gøre det samme. Bagefter kommer fortrydelsen, når spekulanterne er blevet federe — i det mindste de heldige af dem — statskassen fattigere og proletariatet talrigere.

Mads Opitius eller Opitz var født 21. marts 1724¹⁾ på Lydomgård, som dengang ejedes af hans fader Andreas Frederik Opitius, som efter at have været forvalter og

¹⁾ Storgaard Pedersen: Hing Herred s. 196, hvor der findes flere oplysninger om M. Opitius.

forpagter på forskellige hovedgårde først købte Lydomgård, senere Skibstedgård og endelig Lergrav, hvor han døde 31. december 1745. Moderen, der hed Magdalene Madsdatter Lemvig, blev født i Lemvig 1681, var først gift med sognepræst i Hove Peder Nielsen Weirum og døde 1767 i Boddum, hvor en søn af hende var sognekapellan.

Da faderen døde, gik Mads Opitius i Viborg latin-skole; nogle år senere (1749) overtog han Lergrav, der dengang var en betydelig ejendom, såvel i henseende til hovedgårdstakst som til tiender og gods omtrent på størrelse med Kærgårdsholm. Da han ni år senere solgte den ved auktion, havde han skilt den af med over halvdelen af tienderne og bragt godset ned til det minimum, der ikke turde overskrides, når hovedgården skulde beholde sin frihed. Han flyttede så til Holstebro, hvor han boede nogle år, indtil han 1764 af Holger Sehested fik tilskødet Vennergård og Ryberg¹⁾. Den første af disse var en komplet hovedgård, den anden en mere beskeden ejendom med kun godt og vel halvhundrede tdr. htk. bøndergods og uden tiender. Her var noget for en driftig spekulant at tage fat på, og Opitz betænkte sig ikke. Da han syv år efter solgte den første, var hovedgårdstaksten bragt ned fra 63 til 27 tdr. htk., tienderne fra 39 til 0 og godset fra 218 til 38 tdr. htk.; som det synes havde ejeren dog ingeniende spundet silke på denne forretning. Ryberg beholdt han selv, men godset bortsolgtes og en del af hovedgårdens jorder.

Da han 1777 overtog Kærgårdsholm, var det vistnok udelukkende på spekulation og uden at han var i besiddelse af den nødvendige kapital. Det er dog vanskeligt at danne sig nogen sikker mening om det sidste, dels

¹⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXXXV. 66.

fordi han havde så mange jærn i ilden, dels fordi vi ikke ved, hvad han gav for sin nye ejendom. Sikkert er det kun, at der i denne blev indestående på 1. prioritet de 24000 rdlr., der tilhørte ritmester Gluds tre sønner, og på 2. prioritet lod Peder Obel 20000 rdlr. blive indestående i den¹⁾. Endvidere skaffede han sig samme år et lån hos Peder Bundesen i Outrup på 4300 rdlr. og et hos Kristen Wassards enke i Hobro på 2000 rdlr.²⁾ samt et par mindre. Og allerede året efter måtte han melde pas. Den 18. juni bekendtgjorde han nemlig³⁾, at han fandt sig nødsaget til at gøre opbud »formedelst de indfaldende slette tider og i sidste sommer en ganske mådelig grøde af kornavl, som og den ringe pris både korn og kvæg i nogle år har været udi«. Han begærede da at få herredsfoged Hans Ditlevsen Linnet og forvalter Hans Kiærsgaard i Nørlund (Bording sogn) beskikkede til at foretage opbudsforretning og indleverede den påbudte statusopgørelse så vidt, det lod sig gøre.

Hans gæld viste sig at være meget betydelig. Foruden de nysomtalte tre store lån, der tilsammen var på 48300 rdlr. — lånet fra madam Wassard var allerede afgjort — skyldte han yderligere P. Obel 4400 rdlr., oberst Krabbe i Vejle 4000, kammerråd Richters dødsbo 6000 rdlr. foruden adskillige mindre summer til forskællige, renter osv., så at han opgjorde sin gæld til ialt 73764 rdlr. 4 mk.

Til dækning heraf ejede han endnu Ryberg hovedgård m. m. i Vestjylland, ialt noget over 125 tdr. htk., Kærgårdsholm hovedgård og gods, der var noget over 468 tdr. htk. samt besætning og løsøre m. m., men, som det synes, aldeles ingen udestående fordringer. — Det har sin interesse at se lidt nærmere på besætningen, da

¹⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXXXVIII. 371. 373.

²⁾ Smst. 297. 349. 478. 638.

³⁾ Smst. 635.

vi deraf vil se, at mejeridriften havde vundet indpas på studedefningens bekostning, men iøvrigt er fortegnelsen opstillet således, at man ikke får ganske klar besked. Den anfører nemlig 90 køer og kvier, 2 tyre, 48 unge stude og kvier, 66 unge stude, 7 heste, 8 plage, 1 føl, 80 får, 5 svin og 14—16 grise¹⁾. Det ringe antal heste skyldtes naturligvis, at de hoverigørende bønder her som andensteds selv medbragte de heste, de skulde bruge, når de ydede »spænddage«, ligesom de også selv måtte medbringe de nødvendige redskaber. Derfor nævnes i opgørelsen heller ikke en eneste plov eller harve og kun to arbejdsvogne. Af finere køretøjer var der derimod både karet, chaise, jagtvogn, postvogn og kariol, og det øvrige indbo tydede ingenlunde på fattigdom.

Vi kender ikke opbudskommissærernes forretning, men af de pågældende auktionsprotokoller og af landstingets skøde- og pantebøger kan vi på det nærmeste se, hvordan forholdene stillede sig. De første auktioner fandt sted allerede 1778, men ikke før ved de i april og maj 1779 afholdte opnåedes antagelige bud på de faste ejendomme. Kærgårdsholm solgtes ikke samlet, men, som det vil ses nedenfor, dog med så meget gods, at den vedblev at være komplet. Herfor indkom 34000 rdlr. Det øvrige solgtes til forskellige for 12810 rdlr. Indboet udbragtes til 1996, besætning m. m. til 2603 rdlr. Godset i Vestjylland kom på mange forskellige hænder og synes at have indbragt adskilligt over 10000 rdlr.; men alt ialt kunde der dog ingenlunde blive dækning til alle kreditorerne.

¹⁾ Denne opgivelse, der skyldes Opitius selv, stemmer ikke særlig godt med, at der ved opbudsauktionen solgtes 86 køer, 25 par staldstude, 10 par fødestude, 31 kvier, 1 stud, 22 bæster, 27 par får, 4 beder, 5 væddere og 25 svin og grise. Se iøvrigt uddrag af auktionsplakaten i Christensen: Agrarhist. Studier II side CXIX.

Mads Opitius var imidlertid flyttet til Holstebro, og dér døde han 26. maj 1784¹⁾. Han havde været to gange gift. Først ægtede han 4. marts 1751 i Holstebro Gertrud Kirstine Grøn, der var født sammesteds 1732, døbt 9. marts og datter af farver Andreas Hansen, som døde i Holstebro 28. maj 1752, og hustru Dorotea Grøn († sammesteds 17. marts 1764, 76 år gammel). Med Gertrud Grøn, der døde i sin fødeby 18. marts 1762, vides Opitius kun at have haft et barn, den nedennævnte søn. Derefter giftede han sig 27. septbr. 1764 i Fredericia med Anna Kirstine Seidelin²⁾. Hun var datter

¹⁾ Da Opitius kun nogle få år var knyttet til Kærgårdsholm, har der her kun været grund til at omtale forholdsvis få af de skøder og obligationer til og fra ham, der findes i landstingets skøde- og pantebøger, hvor hans navn forekommer overmåde hyppigt. Der kan dog være grund til her at henlede opmærksomheden på, at foruden de omtalte skøder og obligationer findes følgende vedrørende ham:

Skøder til ham: XXXXVI. 783, XXXXVII. 217.

Skøder fra ham: XXXXII. 533, XXXXIV. 157, XXXXV. 50, 547, XXXXVI. 137. 227. 305. 474, XXXXVIII. 267. 455.

Obligationer til ham: XXXXVI. 559. 560.

Obligationer fra ham: XXXXII. 533. 603. 813, 1752 oktbr. nr. 1, 1754 maj nr. 68, 1755 maj nr. 19 og 48, 1756 maj nr. 71, XXXXIV. 440, XXXXV. 103. 107, XXXXVI. 116. 143. 149. 192. 584, XXXXVII. 217. 378. 388. 389, XXXXVIII. 58. 349. 638.

Grunden til, at der findes så få skøder fra ham, skønt han ligefrem drev handel med gods, må søges i, at de fleste drejede sig om enkelte bøndergårde og derfor læstes ved vedkommende herredsting.

²⁾ I Fredericia Michaelis kirkebog kaldes hun Katrine Marie Seidelin, men der synes ikke at kunne være tvivl om, at det skyldes en fejltagelse. Der vides i hvert fald intet om, at Opitius har haft en hustru af dette navn, hvorimod det er sikkert, at han allerede i juni 1765 fik sit første barn med Anna Kirstine Seidelin. Til Katrine Marie kan der således ingen plads blive,

af overauditor Søren Hansen Seidelin, der havde ejet forskellige hovedgårde i Jylland, og skal efter den ved hendes død opgivne alder være født 1732, hvilket dog næppe kan være rigtigt¹⁾. Efter sin mands død levede hun sammen med sin yngste datter Kristiane i Holstebro i meget små kår, nød halvårlig 8 rdlr. af det Maturinske legat, fik 1792 et forskud på 30 rdlr. på sin fædrenearv og efterlod ved sin død 28. april 1798 kun ejendele af så ringe værdi, at de ved auktion udbragtes til 65 rdlr., mens boets gæld løb op til 218. Boet havde således været fallit, hvis ikke tilfældigvis hendes stemoder havde holdt samfrændeskifte med sine børn i juni 1798, fire måneder efter sin mands død. Derved tilflød der hendes dødsbo en sum på 700 rdlr., således at gælden kunde blive betalt, og endda blev der lidt tilovers til hendes mange børn²⁾. Men den omstændighed, at madam Opitius havde siddet så småt i det, mens hendes fader endnu levede som en velholden mand — han efterlod over 14000 rdlr. — synes at tyde på, at hendes forhold til denne — og måske navnlig til stemoderen — har været alt andet end godt.

Med sine to hustruer havde Mads Opitius haft følgende børn:

Af 1. ægteskab:

Andreas Frederik Opitius, f. 1753 på Lergrav, døbt kort efter påske, var 1773 fuldmægtig hos herredsfoged Linnet, blev 7. oktbr. 1774 prokurator.

selv om man vilde antage, at hun var død straks efter sit bryllup.

¹⁾ Søren Seidelin skal nemlig første gang være blevet gift 1737 (Patriciske Slægter side 236). Det er heller ikke rimeligt, at Anna Kirstine Seidelin, der i årene 1765—80 fødte sin mand 12 børn, har været 32 år gammel ved sit bryllup.

²⁾ Skifte efter madam Opitius i Holstebro skifteprotokol fol. 427, efter Søren Seidelin i Kolding skifteprotokol fol. 378.

† 27. novbr. 1777 på Lindtorp, som da ejedes af hans moster Anne Margrete Brasch, født Grøn.

Af 2. ægteskab:

- Gertrud Kirstine O., hjemmedøbt på Vennergård 24. juni 1765, † . . ., gift 1° 23. april 1790 i Hatting med klokker til Ribe domkirke Schack Grundahl, døbt 6. juni 1762 i Ringgive, begr. 2. decbr. 1796 i Ribe; gift 2° 23. juni 1797 i Ribe med klokker sammesteds Peder Thun Nissen, dbt. 26. februar 1769 i Ribe, † 27. decbr. 1735 smst.
- Kristiane Amalie O., hjd. 21. juni 1766 på Vennergård, † smst. s. å., begr. 25. juli.
- Magdalene Kristiane O., hjd. 29. juni 1767 på Vennergård, † 14. februar 1836 i Vrove, gift 21. marts 1794 i Ørslevkloster sogn med kirkesanger og skolelærer i Vrove Jens Müller Mulvad, født 2. juni 1767 i Ejsing præstegård, † 16. juni 1835 i Vrove.
- Marie Margrete O., hjd. 13. septbr. 1768 på Vennergård, † 25. decbr. 1855, gift 14. marts 1798 i Vilslev med kaptajn og kompagnichef Jørgen Karsten Bloch Nissen, dbt. 14. marts 1773 i Ribe, † 21. eller 24. decbr. 1812 i Stege¹⁾.
- Dorotea O., født på Vennergård, dbt. 1. april 1770.
- Charlotte Lovise O., født på Ryberg, dbt. 20. maj 1771, tjente 1788—97 i Idom præstegård, † 30. januar 1848 på Øster Toftum i Resen sogn, gift 1° 21. marts 1797 i Idom præstegård med forpagter, senere gårdejer Mikkell Nyboe, født 18. juni 1761 i Kollerup præstegård, † 24. juli 1821 på Tangsgård i Gudum sogn; gift 2° 26. septbr. 1823 i Gudum med tjenestekarl Hans Kristensen, født c. 1775, † 17. novbr. 1847 på Øster Toftum.

¹⁾ Jvfr. Richters Landmilitæretat og 100 Aars Dødsfald.

Søren Sebastian O., født på Ryberg, dbt. 15. septbr. 1772, kaptajn og kompagnichef, † 29. juli 1845 i Sandbjærg¹⁾).

Henrik Monrath O., hjd. på Ryberg 12. marts 1774.

Anne Margrete O., hjd. på Ryberg 17. august 1775, † 28. juni 1789 i Holstebro.

Susanne Katrine O., født på Kærgårdsholm, fremstillet i Håsum kirke 20. marts 1777, † 25. februar 1812 i Nordrup præstegård, gift 1801 med sognepræst til Nordrup og Farringløse Konrad Christian Gemzøe, født 1771 i København, † 6. decbr. 1848²⁾).

Andriette Frederikke O., født på Kærgårdsholm, fremstillet i Håsum kirke 10. juli 1778, † 2. juni 1830, gift med materialforvalter Karl Peter Gemzøe, født 1778, † 22. juni 1840³⁾).

Kristiane O., hjd. 25. februar 1780 i Holstebro.

Som ovenfor antydet var der gentagne gange blevet holdt auktion i Mads Optius' opbudsbo over hans faste ejendomme, inden det lykkedes at få antagelige bud. Fjerde og sidste auktion blev afholdt 12. april 1779 og der købtes Brøndum kirke for 3000 rdlr. og Hvidbjærg kirke for 2200 af Peder Obel⁴⁾. Samtidig købte han Kærgårdsholm hovedgård med de øvrige tiender (46—2—»—»—) samt gods — hvori beregnet Vellum bys jorder — kirkeskyld og annekshartkorn (253—7—3—1²/₃—) eller ialt 343—7—1—1²/₃— htk. for 34000 rdlr. Som anden prioritetslaster har han rimeligvis ikke godt kunnet undgå at overtage ejendommen igen. Det følgende år fik han den 13. juni skøde på det købte⁵⁾.

¹⁾ Jvfr. Richters Landmilitæretat og 100 Aars Dødsfald.

²⁾ Jvfr. Wiberg II. 457 og Richters 100 Aars Dødsfald.

³⁾ Jvfr. Richters 100 Aars Dødsfald.

⁴⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXXIX. 11.

⁵⁾ Smst. 287.

Ritmester Gluds børns arvemidler blev indestående til 1782, da de erstattedes med et lån på 22000 rdlr. hos de to rige brødre Ulrik Christian og Johan Frederik Schmidt¹⁾, to apotekersønner fra Horsens, der det følgende år blev adlede med navnet Schmidten. Den første af disse blev snart efter en af Jyllands bedst kendte mænd, en matador, der havde utallige forretninger ved Viborg snapsting, blev ejer af omtrent en snes jyske herregårde, blandt hvilke også Kærgårdsholm, men ruineredes fuldstændig i pengekrisisens dage.

De vanskeligheder, Peder Obel utvivlsomt har haft at kæmpe med i anledning af salget af Kærgårdsholm og derefter dens genkøb, havde ikke taget modet fra ham, skønt han alt var temmelig tilårs. Vi ser ham just ved denne tid i fuld virksomhed med køb og salg af gods, optagen af lån og udlånen af kapitaler. Sammen med birkedommer Peter Grønlund til Voldberg havde han således 1778 købt de to hovedgårde Herningholm og Skåphus. Den første solgte de i forening to år efter, den sidstnævnte gik 1779 over til Obel alene, hvorefter han straks afhændede den med en del fortjæneste²⁾. Også Kærgårdsholm skilte han sig meget snart af med igen, idet han ved auktion 20. marts 1780 solgte den således, som han selv havde købt den, for 32950 rdlr., altså med noget tab, til forpagteren Niels Willemoes, som dog synes at have haft vanskeligheder med at udrede betalingen, da han først fik skøde på den 13. juni 1783 og kort efter — 1. august — afstod halvparten i den samlede ejendom

¹⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXXXIX. 273. 449.

²⁾ Smst. XXXXVIII. 832, XXXXIX. 3. 185. De forskellige lån, han i disse år dels fik, dels gav, vil man finde oplysninger om smst. XXXXVIII. 373. 374, XXXXIX. 13. 54. 163. 290. 304. 414. Han var iøvrigt ofte kautionsist og selvskyldner for betydelige beløb, se f. eks. smst. XXXXVIII. 779. 834. 854.

til Peder Hansen til Landting, der havde betalt halvdelen af købesummen¹⁾. Til denne sidste solgte Peder Obel året efter — 12. juni 1784 — Brøndum og Hvidbjærg kirker med deres jordskyld (31—4—3—1⁷/₁₅—) for 5500 rdlr.²⁾; derefter synes han at have ført en stille tilværelse. Han døde i Skive 1794 og blev bisat 27. juli. Efter sin første hustrus død havde han 30. oktober 1761 i Hvidbjærg i Hassing herred ægtet en adelig, men fattig pige Kirsten Leth³⁾, der var født på Kovstrup, blev døbt i Sønderhå kirke 10. novbr. 1537 og blev begravet i Skive 23. decbr. 1779. Hun var datter af Frederik Leth til Kovstrup og Hindsels, på hvilken sidstnævnte gård han døde 5. juli 1749, og hustru Birgitte Kirstine Pedersdatter Damstrøm, en præstedatter fra Nykøbing på Mors, der var hjemmedøbt i Lemvig 6. oktober 1715, blev gift i Bedsted 24. oktbr. 1732 og døde på Ørum under stamhuset Vestervig i juni 1758.

Med sin anden hustru havde Peder Obel kun to børn, der bægge var fødte på Lyngholm, nemlig:

Oluf Frederik O., født 2. septbr. 1762, begr. 11. oktbr. s. å.

Oluf Frederik O.⁴⁾, født 24. oktbr. 1764, ejer af Grinderslev kloster 1791—97, boede siden i Levring, † 19. juli 1807 i Viborg, gift 18. marts 1790 i Skive med Sidsel Marie Milling, født 25. april 1767 i Kallundborg, levede 1815 på Fastrup-

¹⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. XXXXIX. 567. 651.

²⁾ Smst. 700.

³⁾ Danmarks Adels Aarbog XIX. 240. I fædrene- og mødrearv havde hun 1758 fået 746 rdlr. (Ducholm m. fl. amters skifteprotokol fol. 416).

⁴⁾ Han kaldes 1790, men sikkert med urette, cand. jur.; måske har han været exam. jur.

lund, skal være flyttet til København; datter af købmand Iver Milling.

Fra 1783 ejedes altså Kærgårdsholm hovedgård og gods af Niels Willemoes og Peder Hansen i forening. Der vides ikke meget at fortælle om gården i denne tid, og disse ejeres liv og levned er der ingen grund til her at komme ind på, da de er nærmere knyttede til andre gårde. Willemoes købte nemlig 1799 Tanderup i Thy, hvor han døde 1822, og Hansen ejede Landting og Nygård fra 1768 til sin død 1797. Af en 1792 indgået hoveriforening mellem gårdens ejere og 46 hovgørende bønder ses det, at der ydedes betydeligt mere hoveri ved denne tid end 1773, men foreningen er iøvrigt for omstændelig til her at kunne refereres¹⁾.

Willemoes var en af Jyllands mere fremragende studedere på den tid, og Kærgårdsholm var en god gammel studegård, så de to kunde godt sammen. Om studebesætningens størrelse i ældre tid ved vi ganske vist kun lidt, men det kan dog anføres, at her under kvægsygen 1747—48 døde 161 stkr. kvæg²⁾ — uden al tvivl stude — og som det ovenfor side 365 er meddelt havde Hvass jo 1758 opgivet, at her årlig kunde græsses og staldes henved 300 øksne, et tal, der dog tør formodes at være noget overdrevet. Forpagter Jep Bertelsen holdt både stald- og fødestude — af førstnævnte slags antagelig c. 150 stkr. (jvfr. side 371) — og det har utvivlsomt også Willemoes gjort, men kun om hans staldstude får vi noget at vide. Ifølge hans egne officielle indberetninger³⁾ havde han i årene 1780 og 85 opstaldet 180 stude, 1783 endog 200, men andre år var tallene

¹⁾ En verificeret kopi af den findes i gårdens arkiv (i landsarkivet i Viborg).

²⁾ Rentekammeret: Efterretningen ang. kvægsygen.

³⁾ Generaltoldkammeret: Indberetninger om opstaldede øksne.

lavere. Til den bekendte landøkonom Begtrup har Willemoes selv givet en oversigt over forretningens rentabilitet i årene 1789—98; af denne ses det, at antallet af staldstude i denne periode svingede mellem 102 og 136, og at fortjænensten kunde stige til 35 rdlr. pr. par¹⁾. — Også efter Willemoeses tid vedblev gården at drives som staldgård. Det stærke tilløb til en overgang til mejeridrift, der fandt sted, mens Mads Opitius ejede gården (jvfr. side 378), har altså ikke haft livskraft.

Da Hansen var død, indtrådte hans enke Marie Anne — hyppigere kaldt Mariane — Bernsdorff og øvrige arvinger i hans rettigheder og ejede gården i forening med Willemoes til 1799, da han 24. juni i henhold til købekontrakt af 5. maj f. å. skødede sin halvpart af gård og gods, 364 tdr. htk., for 42000 rdlr. til fru Hansen — manden var før sin død blevet kammerråd og hans hustru altså frue. Omtrent samtidig, nemlig 23. juni, havde Hansens øvrige arvinger tilskødet hende deres part i ejendommen²⁾, som hun altså derefter var eneejer af. Hun havde allerede da ansøgt om og fik 21. juni bevilling på at måtte afhænde godset, uden at hovedgården derved skulde tabe sin frihed³⁾, bortforpagtede i 800 gården til Anders Gjedde⁴⁾, men solgte — uden selv at have gjort brug af den nævnte bevilling — ved købekontrakt af 16. septbr. 1802 og skøde af 21. juni følgende år gård og gods, således som hun selv havde overtaget det, for 90000 rdlr. til Povl Kristensen Holst⁵⁾. På prisen ser man, at de gode tider for landbruget var komne; det var omtrent halvtredje

¹⁾ Begtrup: Beskr. over agerdyrkningens tilstand i Danm. VII. 177.

²⁾ Vib. ldt. sk. og ppr. LII. 103, 104.

³⁾ Smst. 790.

⁴⁾ Smst. 791.

⁵⁾ Smst. 790.

hundrede rdlr. pr. td. htk. — Mariane Bernsdorff flyttede til sin fødeby Holstebro, hvor hun døde 1817¹⁾).

Povl Holst var en søn af den forlængst afdøde sognepræst til Oddense og Otting Kristen Povlsen Holst og dennes hustru Maren Dorotea Svendsdatter Heide²⁾, og blev hjemmedøbt 21. Marts 1767 i Oddense præstegård. Vi træffer ham 1785 i Ringkøbing, i de nærmest følgende år var han foged på Møltrup og 1803 på Nygård ved Landting, men vi ved ellers intet om, hvad han har taget sig til før han blev ejer af Kærgårdsholm. Den 3. november 1803 ægtede han i Skive Charlotte Georgine Selmer, der var datter af by- og herredsfoged i Skive kancelliråd Ole Selmer, som en kort tid havde været ejer af hovedgården Hegnet, og hustru Kirsten Knudsen. Charlotte Selmer døde allerede 1805 på Kærgårdsholm (begr. 17. septbr.), 24 år gammel, efter at hun havde født sin mand to døtre: Charlotte Marie (fremstillet i Håsum kirke 20. maj 1804, gift med købmand Holger Jacobæus på Island) og Kristiane Vilhelmine (fremst. i Håsum kirke 18. septbr. 1805, gift med exam. jur. Niels Christian Gjørup til Vindumovergård). Efter sin første hustrus død forblev Povl Holst enkemand i ti år, men 13. oktbr. 1815 holdt han i Håsum kirke bryllup med Mette Marie Schmidt, yngste datter af kordegn i Hobro Kristen Qvist Schmidt og hustru Marie Elisabet Mørck. Mette Marie Schmidt, med hvem Povl Holst ikke havde børn, var født c. 1794 og døde i Hvidbjærg præstegård på Tyholm

¹⁾ Det er måske ikke overflødig at bemærke, at hun intet har med den navnkundige familie Bernstorff at gøre. Hun var datter af dansk skoleholder Hans Nielsen B. og Kirsten Madsdatter.

²⁾ Til supplerung af Wiberg (II. 508) kan bemærkes, at Kristen Holst blev født på Bajlungård 1720, døbt i Hjerck 13. oktbr., som søn af Povl Larsen Morsing og Else Pedersdatter Abildgaard, og at hans bryllup stod på Landting 19. septbr. 1755.

8. marts 1842. Efter sin første mands død havde hun ægtet præsten Christian Hans Winther, til hvem hun blev viet i Håsum 15. februar 1830¹⁾.

Da Povl Holst 1803 købte Kærgårdsholm, var dens skæbne allerede afgjort. Bevillingen på at sælge bøndergodset var jo forhen erhvervet, og for den tids godsejere var det næsten en selvfølge, at når godset solgtes og således de bønder, ved hvis hoveri næsten alt arbejde på gården skulde forrettes, gik tabt for denne, måtte den udstykkes, da man ikke uden ved hoveri kunde få så stor en ejendom drevet. Tanken om det store folkehold skræmmede, og samtidigt vinkede udsigten til stor fortjeneste ved gårdens salg i større og mindre portioner, afpassede efter enhvers appetit. Holst erhvervede da også allerede 31. decbr. 1805 — på en tid, da der knap var halvhundrede tønder htk. bøndergods tilbage ved gården — en rentekammerbevilling²⁾ på at udstykke Kærgårdsholm hovedgård (fri hovedgårdstakst 42—5—»—», ufri jord 27—»—»—1—) i 324 — tre hundrede og fire og tyvel — parceller, hvoraf nr. 1 blev af fri hovedgårdstakst 12—5—»—1¹/₂—, alle de andre selvfølgelig meget små. Så gik det løs med salg af tiender, gods og parceller, og 1811 var der derefter kun lidt under to tønder hartkorn af godset 5: et par huse tilbage³⁾. Vi kan ikke her i alle enkeltheder følge Holsts virksomhed på dette område⁴⁾, og der er heller ingen grund til at gøre det, men vi skal dog se lidt på, hvorledes alle disse herligheder

¹⁾ Se iøvrigt Wiberg I. 711.

²⁾ Viborg amtstuearkivs udstykningsapprobationer.

³⁾ Ifølge Kærgårdsholms skifteprotokol.

⁴⁾ Det må erindres, at læsningen ved Viborg landsting ophørte 1805. Nogle skøder fra Holst vil man finde i Vib. ldt. sk. og ppr. LII. 795, LIII. 37. 104. Se også Sallinglands herreders justitsprotokol 1798—1809 fol. 465. 469. 519.

vandrede over på fremmede hænder og hvorledes nye, ret betydelige landbrug opstod.

Peder Lillelund, forhenværende ejer af Ørndrup på Mors og søn af ovenomtalte Mariane Bernsdorff i hendes første ægteskab, købte 1805 Håsum sogns kongetiende for 3100 rdlr. og næste år samme sogns kirketiende for 2800 rdlr.¹⁾ Dennes broder, sognepræst til Brøndum og Hvidbjærg Hans Bernsdorff Lillelund købte 1806 Hvidbjærg kirke, en del af hovedgårdstaksten og noget gods for 5400 rdlr.²⁾ Af en optegnelse, der ligger ved ovennævnte rentekammerbevilling, ses det, at han ialt erhvervede 49 af parcellerne. Af disse opstod gården Lundholm. Samme optegnelse viser, at Mads Pedersen Refsgaard, der senere en kort tid blev ejer af Kærgårdsholm — i dens meget formindskede skikkelse — før udgangen af 1807 købte 31 parceller — utvivlsomt de samme, hvoraf han dannede Vellumgård. Han havde desuden 1805 købt Volling kirke for 3300 rdlr.³⁾ I løbet af få år var således den forhen så statelige ejendom svundet ind til en forholdsvis beskedne gård; godset var solgt, tienderne ligeledes og af jorderne var der udskilt to større landbrug, Lundholm og Vellumgård, hvortil snart endnu kom et tredje, der fik Navnet Nyholm, hvorom mere nedenfor.

Hvordan Povl Holst var stillet i økonomisk henseende, da han overtog Kærgårdsholm, ved vi ikke. Med en arv på knap 300 rdlr. havde han i en alder af ni år forladt det fædrene hjem, da bægge hans forældre var døde, og nogen betydelig formue har han næppe haft lejlighed til at erhverve sig i de følgende år. — Som ovenfor nævnt betalte han 9000 rdlr. for det store gods. Af disse blev

¹⁾ Sallinglands herreders justitsprotokol 1798—1809 fol. 653.

²⁾ Smst. fol. 83.

³⁾ Smst. fol. 108.

de 60000 indtil 1805 indestående på første prioritet i ejendommen¹⁾); hvorfra de andre 30000 kom, vides ikke, lige så lidt som, hvordan han 1805 blev i stand til at indfri det ovennævnte store lån. Derimod ser vi, at han 1810 pantsatte alle de ejendomme, han endnu havde i behold, til generalkrigskommissær Ulrik Christian Schmidten for 40000 rdlr., hvilket beløb, efter at 5000 var tilbagebetalt, 1813 blev omskrevet til 15750 rbdlr. s. v. Så var det, Holst fik i sinde at gifte sig igen, hvorfor han 1815 måtte skifte med sine to døtre, der hver fik tillagt 8000 rbd. n. v., hvilket beløb blev indestående på anden prioritet i de samme ejendomme, der var pantsatte til Schmidten. I denne anledning lod han 15. juli 1816 afhjemle en vurderingsforretning over disse, der da bestod af²⁾: 1) Kærgårdsholm 20—4—3— $\frac{9}{10}$ —, 2) sammes hovedparcel, kaldet Nyholm, 16—5—3— $\frac{2^4}{10}$ —, 3) Kærgårdsholm værmølle 3—6—1— $\frac{1}{2}$ — og 7 huse. Alle disse ejendomme, af hvilke de 3 førstnævnte dels bestod af frit, dels af ufrit hartkorn, vurderedes til 65750 rbdlr. n. v. Måske mente han selv således at give børnene tilstrækkelig sikkerhed for deres arv, skønt kursen 1816 rigtignok stod meget slet, men tiderne forværredes, Holst kunde ikke klare sig, og 1818 lod Schmidten sig gøre udlæg i sit pant. Ved dette udlæg var der imidlertid den hage, at der 1817 mellem Holst og Schmidten var blevet indgået et forlig om førstnævntes gæld til sidstnævnte, hvorved børnenes sikkerhed formentes forringet, hvorfor landsoverretten i Viborg 23. august 1819 dømte, at udlæget burde hæves, hvis det var gjort for en større sum end de udlægshaveren ifølge omskrivningen tilkommende

1) Vib. ldt. sk. og ppr. LII. 779.

2) Sall. herrs. justitsprot. 1809—19 fol. 321.

15750 rbdlr. sølv med renter og omkostninger¹⁾. Som svar herpå forlangte Schmidten sit pant stillet til auktion, hvor han selv købte det den 25. novbr. 1820 for 10500 rbdlr. sølv, altså ganske de samme ejendomme, der 1816 var blevet vurderede til omtrent 66000 rbdlr. n. v. Auktions-skøde fik han 22. septbr. det følgende år²⁾. — Holst blev boende på gården, hvor han døde 24. decbr. 1826. Hans bo var selvfølgelig ringe stillet og led endda et tab på 3—400 rbdlr. s. og t. ved en bedragerisk inkassator. Da det sluttedes 1832 var der kun godt og vel 300 rbdlr. s. og t. til deling mellem arvingerne³⁾.

Ulrik Christian Schmidten, der således, tvunget af omstændighederne, var blevet ejer af Kærgårdsholm, eller, rettere sagt, af resterne af denne gård, kæmpede i disse år vistnok selv en hård kamp for sin økonomiske tilværelse og havde andet at gøre end at slå sig ned i denne forholdsvis afsides egn, så meget mere som han sikkert i høj grad ønskede snarest muligt at blive denne sin nye ejendom kvit, helst med fordel, men i hvert fald uden tab. Han gav derfor 22. juni 1821 justitsråd Henrik Johan Leth, som han tidligere havde stået i ret livlig forretningsforbindelse med i de gode tider, fuldmagt til på sine vegne at sælge alle disse ejendomme⁴⁾, og allerede 2. okt. s. å. tilskødede han Hans Rasmussen på Krabbesholm Kærgårdsholms hovedparcel, Nyholm kaldet, med flere parceller⁵⁾. Selv beholdt Schmidten derefter kun en

1) Om Holsts og Schmidstens mellemværende se Sall. herrs. auk-tionsprot. 1797—1822 fol. 251.

2) Smst. fol. 344 og justitsprotokollen 1819—25 fol. 120.

3) Sall. herrs. skifteprot. 24. febr. 1832.

4) Sall. herrs. justitsprot. 1819—25 fol. 120.

5) Smst. 263. I skødet angives Nyholms hartkorn at være hoved-gårdstakst $13\frac{1}{2}$ — $2\frac{4}{5}$ —, kontribuabelt $3\frac{1}{4}$ — $2\frac{9}{10}$ —, men det tilføjes, at »efter nøjere forklaring« og rentekammerapproba-

snes tønder hartkorn af hovedgården samt værmøllen og nogle huse. Nye udstykninger forberedte han¹⁾, men de fik ingen betydning for ham selv, da det gik ham omtrent som hans forgænger. Hvad han endnu havde i behold blev 14. novbr. 1826 stillet til tvangsauktion og købt for 1420 rbdlr. rede sølv af et konsortium fra Skive, bestående af købmand Karl Vilhelm Ring, guldsmed Jørgen Pauli Harder og prokurator Christian Øllgaard, der 15. juni 1827 fik skøde på ejendommene²⁾ og straks fortsatte det stykkevise salg. Med Povl Kristensen Haastrup oprettede de købekontrakt »betræffende overdragelse« til ham »af jordejendom og bygning ved Kærgårdsholm«, husene solgte de til forskellige og resten af hovedgården skødede de 16. juni 1827 til den tidligere omtalte Mads Pedersen Refsgaard til Vellumgård³⁾. Af en udstykningsapprobation, han erhvervede det følgende år⁴⁾ på at udstykke Kærgårdsholms jorder i 10 småparceller, ser vi, at gården endnu da bestod af frit hartkorn 11—5—2—2¹/₂₀—, ufrit 7—5—3—2—, men hvor meget der fulgte med, da han 2. april 1828 solgte gården⁵⁾ »med nu tilliggende ejendomme« til Povl Holsts enke, Mette Marie Schmidt, fremgår ikke af den korte ekstrakt af skødet, der er os bekendt. Hun beholdt den ikke længe, for nogle få år senere var Jens Gramstrup ejer af Kærgårdsholm, hvor han døde 6. febr. 1853, 66 år gammel. Ligesom gårdens tidligere ejere kaldtes han proprietær, men det

tion af 26. april 1821 er hartkornet: Frit 13—6—2—¹/₂—, ufrit 3—2—2—¹/₄—.

1) Approbationer af 26. april og 20. decbr. 1823 i Viborg amtstuearkiv.

2) Sall. herrs. auktionsprot. 1822—48 fol. 176, justitsprot. 1825—37 fol. 67.

3) Sall. herrs. justitsprot. 1825—37 fol. 55. 68.

4) 22. marts 1828 (Viborg amtstuearkiv).

5) Sall. herrs. justitsprot. 1825—27 fol. 93.

var kun navnet, der var tilbage af dens fordums glans. Af alt det hartkorn, de tidligere ejere havde haft under sig, var der kun én procent tilbage — og endda var der nok til en families underhold. Og, hvem véd, kanske groede der større lykke af de få end af de mange tønder land. Jens Gramstrup sad i det mindste længere på gården end nogen af de andre ejere lige siden Niels Lindes tid, og i hvert fald havde han ingen grund til at misunde den yngre Kristen Linde hans rigdom, når en Maren Loss fulgte med i købet.

Meddelelse fra Bestyrelsen.

Valget af Bestyrelsesmedlemmer, Revisor og Decisor for Det jydsk historisk-topografiske Selskab 1916—20 har ifølge den af Landsarkivet for Nørrejylland velvilligt foretagne Optælling af Stemmesedlerne givet følgende Resultat:

Til Bestyrelsesmedlemmer genvalgtes Arkivar, Dr. phil. Villads Christensen, Arkivsekretær Nygård og Landsarkivar Saxild. Derefter havde Forfatter Jeppe Aakjær og Underarkivar Hans Knudsen de fleste Stemmer.

Til Revisor genvalgtes Apoteker Strøyberg, hvorefter Postekspedient Klitgaard havde de fleste Stemmer, og til Decisor Stiftamtmand, Kammerherre Stemmann, hvorefter Apoteker Strøyberg havde de fleste Stemmer.
